

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Petra Popit

Kršenje človekovih pravic v luči kitajsko-tibetanskega konflikta

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Petra Popit

Mentor: doc. dr. Žiga Vodovnik

Kršenje človekovih pravic v luči kitajsko-tibetanskega konflikta

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Kršenje človekovih pravic v luči kitajsko-tibetanskega konflikta

Po kitajski okupaciji Tibeta leta 1949 še vedno prihaja do kršitev človekovih pravic, ki temeljijo na rasni in kulturni diskriminaciji. Kitajska okupacija je prinesla uničenje tibetanske neodvisnosti, kulture, vere in okolja. Na tisoče Tibetancev je umrlo za posledicami lakote, mučenja in izгона. Prihaja do resnih kršitev kot so mučenje, uporaba smrtne kazni, uničevanje tibetanske kulture, kršitve verske svobode... Dalajlama je v Dharamsali v Indiji ustanovil tibetansko vlado v izgnanstvu. Vzpostaviti želijo dialog s kitajsko vlado in doseči rešitev tibetanskega vprašanja. Leta 1989 je prejel tudi Nobelovo nagrado za mir. Trudijo se uresničiti pristop srednje poti, ki bi pomenil, da bi vsi Tibetanci spadali pod eno upravo pod Nacionalno Regionalno Avtonomijo, sami bi sprejemali odločitve razen vodenje zunanjih zadev in nacionalne obrambe. Tibetanci verjamejo v ugodno rešitev, vendar vsakodnevno prihaja do izginjanja tibetanskega jezika, navad in tradicije, ki odražajo identiteto tibetanskega ljudstva.

Ključne besede: *človekove pravice, dalajlama, kršitve, Kitajska, Tibet.*

Violations of human rights in the light of sino-tibetan conflict

After invasion on Tibet by China in 1949 there are still violations of human rights that are often the result of policies of racial and cultural discrimination. The Chinese occupation brought destruction of Tibet's national independence, culture and religion and environment. Thousands of Tibetans have died as a direct result of China's policies through starvation, torture and execution. Serious violations of human rights happen like torture, death penalty, destroying Tibetan culture, violations of religious freedom... In Dharamsala in India they established Tibetan Government-in-Exile. They are trying to make dialog with Chinese government and reach a solution of Tibetan question. In a year 1989 Dalajlama was awarded for Nobel Prize for Peace. They are trying to realize the Middle-Way Approach which means that all Tibetans must be governed by similar administration that enjoys meaningful National Regional Autonomy and all the provisions in it, self-rule and full decision-making, except for matters concerning foreign relations and national defense. Tibetans believe in solution but the language, customs and traditions of Tibet, which reflect the true nature and identity of the Tibetan people are gradually fading away.

Key words: *violations, human rights, Tibet, China, Dalaj Lama.*

KAZALO

1	UVOD.....	7
2	METODOLOŠKO-TEORETSKI OKVIR.....	11
2.1	HIPOTEZA	11
2.2	STRUKTURA NALOGE	12
2.3	METODE DELA.....	13
3	TIBET	15
3.1	ZGODOVINA TIBETA	15
3.1.1	Zgodnja zgodovina Tibeta	15
3.1.2	Obdobje mongolske nadvlade	16
3.1.3	Odnosi z Mandžujci	17
3.1.4	Odnosi med Tibetom in Kitajsko v času dinastije Ming in Qing.....	18
3.1.5	Britanski vpliv na Tibet.....	19
3.1.6	Konferenca v Simli.....	21
3.1.7	Zgodovina modernega Tibeta.....	21
4	KRŠENJE ČLOVEKOVIH PRAVIC V TIBETU	27
4.1	PRAVO KOT SREDSTVO POLITIČNE REPRESIJE.....	27
4.2	UPRAVNO PRIDRŽANJE	28
4.3	SAMOVOLJNOST V KAZENSKIH PROCESIH	29
4.4	NEPRAVIČNA SOJENJA IN PRISTRANSKO SODSTVO	30
4.5	MUČENJE IN NEPRIMERNO RAVNANJE V KAZENSKIH USTANOVAH....	30
4.6	PROTESTI IN RAZLOGI PRIPRTJA.....	35
4.7	SMRTNA KAZEN	37
4.8	UNIČEVANJE TIBETANSKE KULTURE IN PRISTRANSKOST V IZOBRAŽEVANJU	39
4.9	KRŠITVE VERSKE SVOBODE.....	44
4.10	NASELJEVANJE HAN KITAJCEV	46
4.11	POLITIKA NADZOROVANJA ROJSTEV	48
4.12	VLADNI NADZOR NAD INFORMIRANJEM.....	49
4.13	NAPREDEK TIBETA POD KITAJSKO VLADAVINO IN IZKORIŠČANJE NARAVNIH VIROV	50
4.14	KRŠENJE DRUGIH PRAVIC	51

5	PRIPOROČILA KITAJSKI VLADI IN OSTALIM DRŽAVAM	52
5.1	PRIPOROČILA KITAJSKI VLADI.....	52
5.2	PRIPOROČILA OSTALIM DRŽAVAM	57
6	ZAHTEVE TIBETANSKE VLADE V IZGNANSTVU	59
6.1	PRISTOP SREDNJE POTI	61
7	ZAKLJUČEK	64
8	LITERATURA.....	67

Seznam kratic

AI – Amnesty International

EU – Evropska unija

KP ZSSR - Komunistična partija Zveze sovjetskih socialističnih republik

LOA – Ljudska osvobodilna armada

LRK – Ljudska republika Kitajska

MPDPP – Mednarodni pakt o državljanskih pravicah in političnih pravicah

MPESKP – Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah

SDČP – Splošna deklaracija o človekovih pravicah

TAR – Tibetanska avtonomna regija

UL ZN – Ustanovna listina Združenih narodov

VS ZN – Varnostni svet Združenih narodov

ZN - Združeni narodi

1 UVOD

V 20. stoletju je prišlo tako do uveljavljanja človekovih pravic kot tudi do hudih kršitev le-teh (Sruk 1988, 260). Naloga vsake države je promoviranje in zaščita človekovih pravic¹ in temeljnih svoboščin ne glede na nacionalne in regionalne posebnosti in različna zgodovinska, kulturna in verska ozadja. Mednarodna skupnost je odločila, da so te pravice univerzalne in neodtujljive ter da se nanašajo na vse ljudi v vseh okoliščinah in se ne spreminjajo glede na kulturno ali politično ozračje (Amnesty International 1996, 104). Tako temelj mednarodnopravnega sistema varstva človekovih pravic predstavljata Ustanovna listina Združenih narodov (UL ZN) in Splošna deklaracija o človekovih pravicah (SDČP). Na podlagi SDČP, Mednarodnega pakta o državljanskih pravicah in političnih pravicah (MPDP) in Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (MPESK) so določili minimalne standarde človekovih pravic. SDČP od držav zahteva spoštovanje posameznih človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Murgel 2003, 52).

Kitajska igra pomembno vlogo na svetovnem prizorišču v trgovanju, v regionalnih medvladnih strukturah in kot članica Varnostnega sveta Združenih narodov (VS ZN). Kot aktivna in polnopravna članica mednarodne skupnosti mora sprejeti večjo odgovornost in ne sme ostati nekaznovana v današnjem globaliziranem svetu za kršitve človekovih pravic (Amnesty International 1996, 7, 108). Kitajska je kot članica Združenih narodov (ZN) dolžna spoštovati Ustanovno listino, ki od držav članic zahteva, da dosežajo določeno raven upoštevanja pravil ter spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Drinan in Kuo 1992, 24). Članstvo Kitajske v Varnostnem svetu ZN omejuje tudi učinkovitost ZN pri reševanju konflikta med Kitajsko in Tibetom. Skupščina

¹ Človekove pravice so neodtujljive in nedotakljive pravice in svoboščine posameznika nasproti posegom državne oblasti (Leksikon Cankarjeve Založbe 1988, 172). Človekove pravice pripadajo vsakomur in vsem, so individualne in univerzalne. Veljati morajo za vse ljudi ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino (Splošna deklaracija človekovih pravic, 1. in 2. člen).

ZN je sprejela tri resolucije glede Tibeta in sicer 1959, 1961 in 1965 leta, v katerih je pozivala k prenehanju kršitev osnovnih človekovih pravic in svoboščin Tibetancev in spoštovanje pravice do samoodločbe (Caple 2004, 243).

V Beli knjigi Kitajska zagotavlja, da so z demokratičnimi reformami leta 1959 v Tibet prinesli nov politični sistem ljudske demokracije in da so tako Tibetanci postali gospodarji na svoji zemlji. Po podpisu Sporazuma v sedemnajstih točkah je vse pogosteje prihajalo do kršitev določil in do represije. Tradicionalna vlada je ohranila le zunanjo podobo, resnična moč je bila v rokah kitajske vojske. Kljub avtonomnosti o malo stvareh odločajo Tibetanci sami. Odločitve sprejema Kitajska komunistična stranka² (The official website of Central Tibetan Administration 2009č). Politike, ki jih izvaja kitajska vlada v Tibetu, so bolj ekstremne kot v drugih provincah (Karmel 1995-1996, 507).

Do kršitev človekovih pravic v Tibetu prihaja zaradi treh razlogov. Prvič: ne prihaja do izvajanja avtonomije Tibeta, kot je določeno v ustavi Ljudske republike Kitajske (LRK) in v Zakonu o regionalni etnični avtonomiji. Drugič: ker ne prihaja do vzajemno ugodnih rešitev tibetanskega vprašanja tudi ne prihaja do spodbujanja in varovanja človekovih pravic Tibetancev. In tretjič: kitajsko izvajanje politik v Tibetu temelji na zastarelih načelih nadzora in razvoja, kar Tibetu ne prinaša napredka (Norzin 2009).

Kitajska vlada je odgovorna, da tako na področju domačega kot mednarodnega prava preneha s kršitvami človekovih pravic, ki izvira iz zlorabe moči, samovoljnega izvajanja zakonov in represivne zakonodaje (Amnesty International 1996, 7). Zakonodaja je podrejena višjim političnim ciljem, vključno z uničenjem političnih sovražnikov. Nejasnosti in nedoslednosti predpisov v zakonu pa vodijo do samovoljne uporabe in širokega področja zlorabe moči.

² Komunistična stranka Kitajske je edina vladajoča stranka v LRK, ustanovljena je bila 1921 v Šanghaju. Sprva so kitajski komunisti tesno sodelovali s Komunistično partijo Zveze sovjetskih socialističnih republik (KP ZSSR). Maove spremembe marksističnega-leninističnega nauka (maoizem) so postale teoretična podlaga stranke in se izkazale kot privlačen program za pridobitev kmečkih in mestnih slojev (Veliki splošni leksikon 1997-1998a, 2038).

Tudi sodna veja oblasti ni neodvisna in sodni procesi so podvrženi vmešavanju političnih avtoritet. Oblast je pripravljena uporabiti vsa legalna in nelegalna sredstva, da zaščiti obstoječo ureditev (Amnesty International 1996, 9, 31).

»Kršitve človekovih pravic v Tibetu so dogajajo na vseh nivojih in področjih življenja. Prihaja tako do verske in kulturne represije, socialno ekonomske marginalizacije Tibetancev nasproti kitajskemu ekonomskim in razvojnim politikam in do omejevanja državljanskih in političnih svoboščin« (Norzin 2009). Mnogo ljudi na Kitajskem je žrtev represivnih zakonov, spet drugi pa naletijo na uradnike, ki imajo neomejeno moč. V avtonomnih regijah nad člani etničnih skupin vlada represivni način vladanja in pravila, ki omejujejo mirno izražanje njihovih verskih in kulturnih teženj ter omogočajo uradnikom očitno zlorabljanje človekovih pravic. Prav vsaka družina na Kitajskem pa se sooča še s politikom nadzora rojstev, ki vzpodbuja nadaljnje nasilje in zlorabe s strani uradnikov.

Celoten sistem je bil zasnovan z namenom uničenja tibetanske enotnosti. »Osvoboditev« Tibeta s strani Kitajske je prinesla popolno izgubo samostojnosti Tibetancev, izkoriščanje njihovih naravnih virov za potrebe Kitajcev, uničenje tibetanske kulture in uničevanje tibetanske populacije z naseljevanjem Kitajcev. V samostanih so se soočali z neposrednimi napadi na njihovo moč ter odvrčanjem mladih od tradicije. Tibetanski narod kot celota pa se je moral spopasti še z zatiranjem s strani kitajskih priseljencev.

Nekatere spodbude in priložnosti so bile ponujene Tibetancem v obliki omejene ekonomske, družbene, kulturne in verske svobode. Uporabili so tudi ideološko izobraževalne kampanje in propagando, ki je poudarjala korist kitajske nadvlade nasproti življenju v starem Tibetu, kot tudi poskuse spodkopavanja splošnega spoštovanja do dalajlame (Caple 2004, 243). Ko so ugotovili, da so ukrepi na podlagi spodbud in politično izobraževanje neučinkoviti, so se pričeli posluževati metod zastraševanja in zatiranja. Prihajalo je do nadzora nad religijo in drugimi področji družbe, zapiranja in izobraževanja skozi delo, slabega ravnanja z zaporniki in vojaške represije opozicije (Caple 2004, 244).

Kljub velikim spremembam na področju človekovih pravic še vedno prihaja do kršitev le-teh. Veliko kršitev izhaja iz uradne politike in represivne zakonodaje, sistema upravnih pridržanj in samovoljne uporabe moči uradnikov. Kitajski voditelji so kršili mednarodni zakon z nadaljevanjem masovnega zastraševanja, skrivnimi sojenji in naključnimi aretacijami. Kršitve človekovih pravic zajemajo prepoved preseljevanja, pomanjkanje pravičnih in pravočasnih sojenj, neprimerne razmere v zaporih, zatiranje političnih nasprotnikov, versko preganjanje, vmešavanje v delo tujih novinarjev, zatiranje Tibetancev in izvažanje proizvodov narejenih v zaporih (Drinan in Kuo 1992, 24). Kljub nekaterim novim zakonom sprejetim z namenom odpraviti kršitve človekovih pravic in politično represijo, pa ni nobenega napredka v politiki človekovih pravic in zakonodajnem sistemu, ki podpira kršitve človekovih pravic (Amnesty International 1996, 6-7).

Tibetanski begunci in zahodni aktivisti menijo, da če bi se univerzalne človekove pravice na Kitajskem izvajale, Tibetanci ne bi tako trpeli, njihova edinstvena kultura bi se ohranila in tako bi lažje dosegli neodvisnost. Zato Tibetancem preostanejo v boju proti Kitajski samo zgodovinska dejstva in nenasilje pod okriljem dalajlame (Adams 1998, 74).

2 METODOLOŠKO-TEORETSKI OKVIR

2.1 HIPOTEZA

Kitajska pri mednarodnih pogovorih o človekovih pravicah zagovarja stališče, da je sporno tibetansko vprašanje stvar nacionalne suverenosti, ter da se drugi subjekti in države nimajo pravice vmešavati v njene notranje zadeve. Kitajska se mora zavedati, da gre za vprašanje osnovnih pravic šestih milijonov Tibetancev, njihove vere, kulture in okolja.

»Večina vladnih, medvladnih in nevladnih organizacij se trudi osvetliti situacijo v Tibetu in spodbujajo k ponovnim pogovorom, ki bi pripeljali do rešitve. Najbolj učinkovita bi bila podpora na višji ravni, torej kohezijska, skupna in enotna politika Tibeta usmerjena proti Kitajski kot odgovornemu subjektu v mednarodni skupnosti« (Norzin 2009).

Ker Kitajska postaja vedno močnejši in pomembnejši igralec na parketu mednarodne skupnosti, sem za analiziranje postavila osnovno hipotezo, ki se glasi: kulturni, verski ter etnični genocid³ se odvija pred očmi svetovne javnosti, vendar mednarodna skupnost ne ukrepa, ker ta spor dojema kot notranji spor LRK. Poleg tega mednarodna skupnost ne ukrepa v dovoljenih možnostih tudi zaradi vedno večje gospodarske moči Kitajske.

³ »Kaznivo dejanje zoper človečnost in mednarodno pravo, ki ga stori, kdor z namenom, da bi uničil kakšno narodnostno, etnično, plemensko ali versko skupino, pobija ali povzroča hude telesne poškodbe ali hudo izpodkopava telesno ali duševno zdravje članov kake skupine, prisilno izseljuje prebivalstvo ipd« (Leksikon Cankarjeve Založbe 1988, 314). Genocid je vsako množično pobijanje, to običajno počne določena država oz. njen represivni aparat (Sruk 1995, 111).

2.2 STRUKTURA NALOGE

Po uvodnem delu in predstavitvi poteka naloge je v tretjem poglavju predstavljena tibetanska zgodnja zgodovina vse do moderne, ki je opisana nekoliko podrobneje zaradi razumevanja zahtev Tibetancev.

V četrtem delu so predstavljeni razlogi zaradi katerih prihaja do tako obsežnih kršitev, ti razlogi izvirajo iz kitajske zakonodaje in prava. Nadalje so opisane kršitve človekovih pravic, ki zajemajo predvsem mučenje, izvajanje smrtne kazni, uničevanje tibetanske kulture, kršitve verske svobode, naseljevanje drugih Kitajcev na območje Tibeta...

Temu bo sledila predstavitev priporočil kitajski vladi in ostalim državam s strani mednarodnih nevladnih organizacij Amnesty International (AI), Mednarodne kampanje za Tibet in Tibetanskega centra za človekove pravice in demokracijo. Priporočila pa namenjajo tudi drugim državam, ki naj bi spodbujala Kitajsko pri varovanju človekovih pravic.

V šestem poglavju so predstavljene zahteve Tibetanske vlade v izgnanstvu, ki zajemajo avtonomijo Tibeta skladno z določili kitajske ustave. Tibetanska vlada v izgnanstvu se poslužuje politike pristopa srednje poti, predstavila pa bom tudi Memorandum o pristni avtonomiji Tibeta. Avtonomija bi Tibetancem prinesla razvoj in zaščito njihovih kulturnih in duhovnih vrednot, poleg tega bi ohranili zgodovinsko dediščino in jezik.

V zaključku bom predstavila povzetek dognanj oziroma zaključno analizo tematike ter poskusila potrditi oziroma ovreči postavljeno hipotezo.

2.3 METODE DE LA

Pri pisanju diplomskega dela bom uporabila več raziskovalnih metod: zbiranje virov, analiza in interpretacija primarnih in sekundarnih virov, deskriptivno metodo, študijo primera ter družboslovni intervju.

- Zbiranje virov

Pred začetkom pisanja diplomske naloge je bilo potrebno zbrati in pregledati obstoječo bibliografijo, ki je povezana s preučevanjem kršenja človekovih pravic v Tibetu. Tvrstne literature v knjižnicah ni ravno veliko, zato bo diplomska naloga temeljila predvsem na internetnih virih.

- Analiza in interpretacija primarnih virov

S pomočjo te analize bom interpretirala izjave Njegove svetosti dalajlame in tibetanske vlade v izgnanstvu ter Memorandum o pristni avtonomiji Tibeta ter razne konvencije in deklaracije.

- Analiza in interpretacija sekundarnih virov

Analizirala bom predvsem znanstvene članke in internetne vire ter monografske publikacije o stanju in kršenju človekovih pravic v Tibetu.

- Deskriptivna metoda

Celotna diplomska naloga temelji na deskriptivni metodi. S to metodo sem opisala in razložila osnovne pojme in dejstva, ki so mi omogočila vpogled v problematiko kršenja človekovih pravic v Tibetu.

- Študija primerov

Študija primera je metoda namenjena natančnejšemu preučevanju konkretnih primerov, torej sem s pomočjo te metode dobila natančnejši vpogled v problematiko kršitev človekovih pravic v Tibetu.

- Družboslovni intervju

V diplomsko nalogo sem vključila tudi družboslovni intervju z Norzin Dolmo, ki deluje v tibetanski vladi v izgnanstvu v Dharamslai v Indiji.

3 TIBET

3.1 ZGODOVINA TIBETA

3.1.1 Zgodnja zgodovina Tibeta

»Antropologi in arheologi menijo, da so prišli prvi Tibetanci, mongolska pastirska ljudstva, ki so govorila burmanskemu podoben jezik, pred približno 2500 leti s severa in vzhoda in se naselila v rodovitnih južnih dolinah« (Dežele in ljudje 1994, 108).

V začetku 7. stoletja je Tibetanec po imenu Namri Songtsen (570-619) združil različna plemena v kraljestvo, ki je imelo naslednjih 200 let pomembno vlogo v osrednji Aziji (Dežele in ljudje 1994, 108). To pa je pomenilo tudi začetek tibetanske zgodovine (Lowell 1960, 27). Po smrti očeta je zavladal Songtsen Gampo, ustanovil je državo in pričelo se je obdobje politične, vojaške in teritorialne ekspanzije (The official website of Central Tibetan Administration 2009j). Poročil je devet princes iz sosednjih držav in tako z »diplomacijo porok« sklenil mir. Pomembni sta bili predvsem nepalska princesa Bikruti⁴ in kitajska princesa Wen Cheng, ki sta močno vplivali na politiko in prinesli budizem v Tibet (Arpi 1999, 25; Cvetko in drugi 2001, 16).

V času vladanja Trisong Detsena je budizem dobil status državne religije, razširil je tudi načelo sočutja in nenasilja, prav zaradi teh sprememb pa je prišlo do slabitve imperija (Arpi 1999, 32). »Med Tibetom in Kitajsko je vedno vladal odnos, ki je temeljil na prisili in moči, kar bi lahko označili kot »političen« odnos, medtem ko je med Tibetom in Indijo prevladoval bolj kulturni in verski odnos, ki je temeljil na duhovnih vrednotah« (Arpi 1999, 29). Leta 821 je bila sklenjena mirovna pogodba med Tibetom in Kitajsko, ki je izrednega pomena, ker prikazuje naravo odnosa med azijskima velesilama. Besedilo te pogodbe so vklesali v tri kamnite stebre. Eden stoji v Gungu Meru, kjer označuje mejo, drugi

⁴ Kitajci v Beli knjigi iz leta 1992 ne omenjajo nepalske princese, ki se je poročila s Songtsenom Gampo dve leti pred kitajsko princeso. Tudi njen doprinos k širjenju budizma je bil večji (Arpi 1999, 26).

še vedno stoji v Lhasi in tretji v glavnem mestu province Chang'an. Kitajci v Beli knjigi trdijo, da odnosi opisani na stebrih niso točni in da le želijo ustvariti vtis, da je pogodba prinesla neke vrste zvezo⁵ (The official website of Central Tibetan Administration 2009j).

3.1.2 Obdobje mongolske nadvlade

V začetku 13. stoletja so začeli na Kitajsko s severa vdirati Mongoli. Džingiskan (1206-27) je 1215 zasedel Peking, njegovi nasledniki pa so postopoma osvojili vso državo. Mongolski kralj Kublai Khan je ustanovil dinastijo Yuan (Natek in Natek 2006, 294). Leta 1279 so zavzeli še kitajsko dinastijo Song. Danes Kitajska trdi, da je dinastija Yuan pripadala njim in na podlagi tega zahtevajo vsa ozemlja, ki so jih zavojevali Mongoli (The official website of Central Tibetan Administration 2009j).

Lamaizem⁶ je doživel vrhunec v 13. stoletju v času vlade Kublai Khana Kitajski, ko je prišlo do duhovno-posvetnega odnosa med državama. Veliki lama iz samostana Sakya je postal posvetitelj cesarja Kitajske. Odnos je bil sprejet brez prisile in nobena stran ni zavzemala mesta zavojevalca ali zavojevanega. V zameno je Kitajska nudila zaščito Tibetu, vendar pa Tibet ni bil integralni del Kitajske (Lowell 1960, 28-29).

Odnos med zavetnikom in duhovnikom je bil oseben in je temeljil na verski predanosti zavetnika duhovniku in se ni končal, četudi se je spremenil politični status zavetnika. Bistven element tega odnosa je bila zaščita pred zunanji

⁵ Napis na stebri: ...Tibet in Kitajska bosta upoštevala mejo, ki je določena. Na vzhodu je Kitajska, na zahodu pa dežela velikega Tibeta. V prihodnje ne bo več vojnih groženj in prilastitev ozemlja... (The official website of Central Tibetan Administration 2009j).

⁶ Tibetanski budizem ali lamaizem je ena od mnogih vej budizma (Dežele in ljudje 1994, 110). Izmed vseh vezi, ki definirajo Tibetance kot narod, je vera najmočnejša vez (The official website of Central Tibetan Administration 2009g). Dalajlama predstavlja utelešenje tibetanskega budizma, zato ne preseneča, da je kar 90% Tibetancev budistov (The official website of Central Tibetan Administration 2009c).

vmešavanji, ki jo je zavetnik nudil lami v zameno za versko poučevanje (The official website of Central Tibetan Administration 2009j).

V prihodnjih letih so Mongoli osvajali nova ozemlja in prvič po padcu dinastije Tang je bila Kitajska združena po več kot štirih stoletjih. V Beli knjigi Kitajska potrjuje lastništvo nad Tibetom, ker naj bi sredi 13. stoletja Tibet uradno vključili v dinastijo Yuan. Vendar pa je bila Kitajska v tem času le ena izmed provinc mongolskega imperija, Tibet pa območje, ki so ga vodili Mongoli in je imel poseben status, ki je temeljil na verskem odnosu s tibetanskimi lamami. Dokaz za to je, da je bil Tibet oproščen plačila davkov (Arpi 1999, 64-65).

3.1.3 Odnosi z Mandžujci

Od 1565 do vzpona 5. dalajlame na oblast je Tibetu vladal kralji Tsong. Obstajali so sporadični diplomatski odnosi med kralji in cesarji Ming, vendar Kitajci niso imeli nikakršne avtoritete ali vpliva na Tibet (The official website of Central Tibetan Administration 2009j).

V 14. stoletju je Tsong Kapa ustanovil »Rumeno cerkev«, ki je pozneje postala vodilna, tako na političnem kot verskem področju (Arpi 1999, 67). V Tibetu je zlitje budističnega nauka in tradicionalnih tibetanskih verovanj v naravne duhove in sile rodilo globoko verno družbo. Za svojega duhovnega vladarja so uvedli mongolski naslov dalajlama⁷. Z mongolsko pomočjo se je peti dalajlama⁸ uspešno uprl grožnjam tibetanske in lamam sovražne kraljeve dinastije in leta 1642 prevzel oblast (Dežele in ljudje 1994, 108-109). Tako je bil peti dalajlama prvi, ki je združil duhovno in posvetno oblast, združil je tudi vse tibetansko etnično ozemlje, uvedel mnogo reform in dal zgraditi znamenito palačo Potala.

⁷ Dalaj je mongolska beseda, ki pomeni »ocean«, lama pa je tibetanski izraz za indijsko besedo guru, ki pomeni »učitelj« (Bstan-dzin-rgya-mtsho 1995, 11). Predstavlja tako verskega kot posvetnega voditelja Tibeta (Heyu 1988, 23).

⁸ Znan tudi kot Veliki peti.

Osnoval je tudi enakovreden odnos s Kitajsko in obiskal mandžurskega cesarja kot vodja suverene države (Arpi 1999, 6; Cvetko in drugi 2001, 19).

3.1.4 Odnosi med Tibetom in Kitajsko v času dinastije Ming in Qing

Leta 1644 so Mandžujci ustanovili cesarstvo in velik del tega je predstavljala Kitajska, ustanovili so dinastijo Qing, ki je Kitajski vladala do leta 1911 (The official website of Central Tibetan Administration 2009j). Dinastija je širila svojo moč in ker so bili Kitajci v sporu z Mongoli na severu, so želeli imeti nadzor nad Tibetom (Lowell 1960, 31).

V Beli knjigi Kitajci zapišejo, da je dinastija Ming nasledila dinastijo Yuan in tako podedovala tudi pravico do Tibeta. Vendar pa ni omenjeno dejstvo, da so Tibetanci prekinili odnose z dinastijo Yuan že 18 let prej, preden jo je nasledila dinastija Ming. Tudi zemljevidi, ki jih je 1914 objavila kitajska vlada, ne prikazujejo Tibeta kot del dinastije Yuan (Arpi 1999, 69, 72-73).

Tudi v času dinastije Qing so odnosi med Tibetom in mandžurskimi cesarji temeljili na duhovno-posvetnem odnosu (The official website of Central Tibetan Administration 2009j). Mandžurski cesarji so na pobudo Tibeta večkrat poslali svojo vojsko, da je obvarovala Tibet pred napadom Gurkhov in vzpostavila red v času notranjih nemirov (1728 in 1751). Tako so mandžurski cesarji imeli nekaj vpliva na Tibet v času takšnih kriz. Vendar pa je ta vpliv izginil, ko niso imeli nobene vloge pri vojni Tibeta z Nepalom (1855-1856) in Britansko Indijo (1903-1904). Do sredine 19. stoletja je bil njihov vpliv neznaten. Se je pa odnos močno spremenil leta 1908, ko je mandžurska vojska napadla Tibet. Želeli so na silo prevzeti oblast v Tibetu, da bi tako zmanjšali britanski vpliv na Tibet. Dalajlama je pobegnil v Indijo, ko so ga leta 1910 hoteli odstaviti, in razglasil, da je konec odnosa duhovnik zavetnik zaradi kršitve dogovora. Ob padcu mandžurskega imperija so Tibetanci prisilili njihovo vojsko k predaji. Trinajsti dalajlama je razglasil neodvisnost Tibeta februarja 1913 (The official website of Central Tibetan Administration 2009j).

3.1.5 Britanski vpliv na Tibet

»Od 1792 je Tibet odklanjal stike z zunanjim svetom, zlasti z Zahodom. Do konca 19. stoletja je država postala neodvisna in njena prostovoljna izolacija je jezila Britance, ki so v njej videli obvladljive in izredno koristne trgovske poti v osrednjo Azijo« (Armstrong 2006, 612).

Pred polnoletnostjo se je trinajsti dalajlama povezal s skupino mladih plemičev, ki so oblikovali nacionalistično stranko in z njihovo pomočjo ambanom⁹ odvzel politično moč. Kitajska ni ukrepala, ker je reševala notranje spore, leta 1895 so jo porazili še Japonci tako, da je dinastija razpadla. Tako so nadzor nad Orientom prevzeli Britanci (Lowell 1960, 32).

Zaradi slabe komunikacije s Tibetom so Britanci s Kitajsko sklenili dve pogodbi (1890 in 1893) brez vednosti Tibetancev. Ukrepi obeh pogodb so zadevali Tibet. Tibet je zavrnil obe pogodbi, zato so leta 1904 britanske sile na čelu s polkovnikom Younghusbandom vkorakale v Lhaso. Prišlo je do podpisa Laške konvencije, ki je v določbah domnevala absolutno suverenost Tibeta v notranjih in zunanjih zadevah. Tudi ni priznavala obstoja kakšnega posebnega odnosa med mandžurskim cesarjem in Tibetom ter predstavljala brezpogojno priznavanje Tibeta kot kompetentne države sposobne sklepati dogovore. Poleg omenjenega je Tibet odprla za britanske interese, zato je Kitajska začela s programom tesnejše kulturne, ekonomske in politične integracije ter pričela izvajati pritisk na lame in samostane (The official website of Central Tibetan Administration 2009j). Britanci so s podpisom dosegli ustanovitev treh trgovskih poti, predvsem pa jim je Tibet služil kot nevtralna država med Kitajsko in Indijo. Njihov namen je bil okupirati Tibet in tako pridobiti možnost direktnega konflikta s Kitajsko ali Rusijo (Lowell 1960, 33). Po podpisu konvencije 1904 je bil odnos med Tibetom in Kitajsko ponovno nejasen, vendar pa Kitajska ni izgubljala časa in takoj pričela z utrjevanjem svojega položaja in poslala poziv kitajskim prebivalcem, naj se naselijo v Tibetu (leta 1907). Kitajska je želela pridobiti legalen status v Tibetu in obvladovati vpletenost v podpis konvencije 1904, kar

⁹ Posebni kitajski odposlanci v Tibetu.

je nakazovalo na stopnjo neodvisnosti Tibeta, poleg tega so tudi oteževali trgovanje tako Britancev kot Tibetancev (Rubin 1968, 115, 116).

»Element, ki je igral pomembno vlogo v britanski zunanji politiki do Tibeta in tudi odločil usodo tibetanskega naroda, je bila ruska grožnja« (Arpi 1999, 118). Zato so Britanci 1906 podpisali Britansko-kitajsko konvencijo in leta 1907 še Britansko-rusko konvencijo, obe zopet brez vednosti Tibetancev. Britanci so dovolili suverenost Kitajske nad Tibetom, ker so tako lahko vsilili svoje interese pri pogajanjih s Kitajsko. Podkralj Indije, Lord Curzon, je dejal, da je kitajska suverenost nad Tibetom le fikcija (Lowell 1960, 33; The official website of Central Tibetan Administration 2009j). Britanci so politične cilje dosegli s podpisom bilateralne pogodbe z Rusijo 1907, na podlagi katere naj bi obe strani spoštovali ozemeljsko celovitost Tibeta in se vzdržali vmešavanja v notranje zadeve in naj bi vse pogovore in odnose vodili preko posredovanja Kitajske kot suzerena (Rubin 1968, 115-116). Vendar pa se je potrebno zavedati, da je imela Kitajska več kot sto let prevlado nad Tibetom (ne glede na dogodke v času od 1890-1906) in da so bile kitajsko-tibetanske politične, kulturne in ekonomske vezi dovolj močne, da bi Britanija priznavala kitajsko avtoriteto v Tibetu (Rubin 1968, 118).

Po umiku v Indijo leta 1910 je dalajlama oznanil, da je konec duhovno-posvetnega odnosa in zahteval tristranska pogajanja v katerih naj bi posredovala Velika Britanija (Arpi 1999, 168-169). Kitajci so imeli namen, da dokončno vsilijo svojo avtoriteto Tibetu. Ponovno so odstavili dalajlamo, vodja naj bi postal pančelama¹⁰, vendar so Tibetanci temu nasprotovali. Tibet je v tem obdobju doživljal zatiranje in brutalnost, hujšo kot kadarkoli prej. Februarja je bil sprejet kitajski imperialni dekret, na podlagi katerega je dalajlama izgubil versko oblast (Rubin 1968, 119). Kitajci se niso hoteli odpovedati Tibetu in so

¹⁰ V lamaizmu naziv dostojanstvenika, ki je v hierarhiji takoj za dalajlamo, sedež ima v samostanu Tashilunpo pri Shigatseju (Veliki splošni leksikon 1997-1998b, 3115). Pančelama je duhovni voditelj, je varuh doktrine, svetno vladarsko funkcijo opravlja v času po dalajlamovi telesni smrti, ko naslednik tega odrašča (Sruk 1995, 50, 230).

pripravljali nov napad, kar so Britanci preprečili in pričela so se pogajanja v Simli (Lowell 1960, 35-36).

3.1.6 Konferenca v Simli

Konferenca se je odvijala v Simli v Indiji, predsedoval ji je Sir Henry McMahon, ki je tudi vodil pogovore med tibetanskimi in kitajskimi predstavniki. Kmalu je postalo jasno, da zastopajo povsem drugačne interese. Tibetanski predstavniki so zahtevali priznanje neodvisnosti Tibeta in priznavanje dalajlame kot političnega in verskega voditelja. Poleg tega so zahtevali, da Tibet vključuje vsa tibetansko govoreča območja, razveljavitev pogodb iz leta 1906 in 1908 in plačilo vojne odškodnine. Kitajci so hoteli suverenost nad Tibetom, Britanci pa, da Tibet ostane nevtralna država. Tibet so razdelili na dva dela in sicer na Zunanji Tibet, ki je bil avtonomen in Notranji Tibet, ki je postal kitajska provinca. Leta 1914 so določili tudi mejo med Tibetom in Indijo¹¹, na pogajanjih pa Kitajci niso bili prisotni. Velika Britanija in Tibet sta podpisala konvencijo julija 1914. Ker je Kitajska ni podpisala, je bila prikrajšana za ugodnosti in note, v katerih je bilo navedeno, da je Tibet del kitajskega ozemlja. Med ugodnosti, ki so jih izgubili, spada tudi priznavanje kitajske suverenosti nad Tibetom, pravica do predstavnikov v Lhasi, priznanje, da Kitajska ni tuja sila in vključenost v izbiro in imenovanje dalajlame. Simlska konvencija ni rešila problemov med Tibetom in Kitajsko, saj sta se državi še vedno bojevali. Prišlo je do podpisa Dogovora o obnovitvi miroljubnih odnosov in začasni razmejitvi med Tibetom in Kitajsko, mejo so določili po reki Yangtse (Arpi 1999, 177-190).

3.1.7 Zgodovina modernega Tibeta

Pomembno vlogo v modernem Tibetu je odigral trinajsti dalajlama, Thubten Gyatso. Bil je liberalen in progresiven voditelj. Med njim in pančenlamo je prišlo

¹¹ McMahonov linija

do spora, kar so Kitajci uspešno izkoristili za nadzor nad Tibetom. Dalajlama je želel ustvariti nov in močnejši Tibet, ki bi se bil sposoben boriti proti napadalcem. Pančenlama je bil v izgnanstvu od leta 1924 in je na Kitajskem ostal do smrti leta 1937. Po smrti dalajlame leta 1933 je prišlo do preprirov med različnimi deli vlade in samostani (Arpi 1999, 192-193).

Leta 1931 je kitajska vlada razglasila, da je Tibet del Kitajske, vendar so naleteli na močan odpor Tibetancev (Rubin 1968, 131). Najmanj do leta 1940 je imela nadzor nad Tibetom učinkovita in neodvisna vlada, ki je uspešno delovala in se upirala zahtevam kitajske vlade (Rubin 1968, 133). Leta 1947 je Tibet poslal delegacijo v Indijo, Veliko Britanijo, Združene države Amerike in na Kitajsko z namenom začeti formalne odnose z ostalimi narodi po svetu ter prikazati neodvisnost in suverenost Tibeta (Arpi 1999, 244-245). Julija 1949 je tibetanska vlada izgnala vse Kitajce iz Tibeta, ker so se bali vpliva komunizma. Odslovitev kitajskih predstavnikov v Lhasi je bila pomembna tudi zato, ker se je s tem izražala neodvisnost Tibeta (Lowell 1960, 79).

Tibetanci so se zanašali predvsem na to, da bodo Britanci kontrolirali kitajsko agresijo. Zavedali so se, da morajo poskrbeti za primerno obrambo in boljšo usposobljenost vojakov. Zaradi 2. svetovne vojne in neodvisnosti Indije se je britanska pomoč Tibetu končala, zato so Tibetanci pričakovali, da bo vlogo Britanije sedaj prevzela Indija (Lowell 1960, 73-75, 78).

Po padcu nacionalistične vlade 1949 je bil na vidiku konec tibetanske avtonomije (Rubin 1968, 138). LRK je kmalu po indijskem priznanju komunistične Kitajske (Lowell 1960, 79) in revoluciji leta 1949 naznanila, da bo »osvobodila vsa Kitajska ozemlja« vključujoč Tibet, Xinjiang, Hainan in Tajvan. V naslednjih dveh letih so kitajske sile okupirale Tibet (Heijmans in drugi 2004, 94). Njihova naloga je bila vstopiti v Tibet in osvoboditi tri milijone Tibetancev izpod zahodne imperialistične sile in utrditi nacionalno obrambo na zahodnih mejah (Lowell 1960 88, 90).

Leta 1949 je predstraža Ljudske osvobodilne armade (LOA) vstopila v Tibet. Spomladi 1950 je kitajska »18 armada« vstopila v Tibet skozi Dartsedo na

vzhodu in skozi Amdo na severovzhodu, »14 divizija« pa je vstopila na jugozahodni strani pri Dechenu. Po okupaciji Khama in Amda so zasedli tudi Lhaso. To je bil le začetek obsežnega programa vojaške zasedbe Tibeta (The official website of Central Tibetan Administration 2009d). V začetku oktobra so začele kitajske čete vdirati v Lhaso, mesec dni pozneje je Lhasa zaprosila za pomoč ZN (Rubin 1968, 138). »Ogrožena svoboda Tibeta po svetu ni bila neopažena« (Bstan-dzin-rgya-mtsho 1995, 57). O vprašanju Tibeta so razpravljali v Generalni skupščini 24. novembra 1950. Kitajski in ruski delegati so bili mnenja, da je potrebno ta problem rešiti znotraj Kitajske (Rubin 1968, 138). Indija se je zavzemala za mirno rešitev, ki naj bi koristila tako Kitajski, Tibetu kot Indiji. Tako se o Tibetu ni razpravljalo znotraj ZN kot o varnostnem problemu (Heijmans in drugi 2004, 94). Tibet, ki je vodil politiko miroljubne osamitve, nikoli ni prosil za članstvo v organizaciji ZN, zato se niso odzvali na noben poziv Tibeta (Bstan-dzin-rgya-mtsho 1995, 57).

Novembra 1950 je dalajlama pri petnajstih letih prevzel posvetno in politično oblast. Sporazum v sedemnajstih točkah je bil podpisan maja 1951 med predstavniki vlade LRK in predstavniki tibetanske vlade. Kitajci so ponaredili tibetanske pečate in prisilili tibetanske predstavnike k podpisu. Dalajlama se je med julijem 1954 in junijem 1955 na Kitajskem sestal z Mao Zedongom¹² in ostalimi kitajskimi voditelji, cilj so bili mirovni pogovori (His Holiness the 14th Dalai Lama of Tibet 2010b).

Marca 1959 so se po posvetu z orakljem odločili, da bodo zapustili Tibet. Tri tedne po odhodu iz Lhase so dosegli indijsko mejo. Indija je dalajlami in beguncem nudila azil, najprej v Missouriju, nato pa v Dharamsali. Junija 1959 je dalajlama na tiskovni konferenci zavrnil Sporazum v sedemnajstih točkah (His Holiness the 14th Dalai Lama of Tibet 2010b), nato je ustanovil vlado v izgnanstvu in oblikoval načrt za sprejetje regionalne avtonomnosti v zameno za

¹² Mao Zedong je razvil posebno razumevanje marksizma in leninizma poimenovano maoizem. Pri maoizmu gre za prilagoditev azijskim in še posebej kitajskim razmeram (Veliki splošni leksikon 1997-1998a, 2473).

priznanje. Vendar je Kitajska sama ustanovila avtonomno vlado Tibeta in tako zavrnila načrt (Heijmans in drugi 2004, 94).

Sporazum v sedemnajstih točkah je zajemal reorganizacijo tibetanske vojske. V prvem členu so Kitajci navajali, da so razlog za njihovo posredovanje, imperialisti (Lowell 1960, 103). »Druga točka je oznanjala, da bo »lokalna vlada« Tibeta ljudski osvobodilni vojski aktivno pomagala vstopiti v Tibet in tako utrdila narodno obrambo« (Bstan-dzin-rgya-mtsho 1995, 68). Vsebina sporazuma je dajala vtis, kot da so Kitajci naklonjeni Tibetancem. Han Kitajci naj ne bi spreminjali obstoječega političnega reda Tibeta, verska svoboda naj bi bila zagotovljena, spoštovali naj bi vero, navade in običaje, dohodki samostanov naj bi ostali nespremenjeni, spodbujali naj bi razvoj tibetanskega jezika, reforme naj ne bi izvajali na silo in trgovanje naj bi bilo pošteno. Pravica Tibetancev do izvajanja nacionalne regionalne avtonomnosti je bila vključena v vodenje kitajske vlade (Lowell 1960, 103-104). V štirinajsti točki je bilo navedeno, da Tibet nima več nobene pravice do ukvarjanja z zunanjimi zadevami. Postalo je jasno, da je »odslej dežela snega pokorna Ljudski republiki Kitajski« (Bstan-dzin-rgya-mtsho 1995, 68).

Spomladi 1954 sta Indija in Kitajska sklenili sporazum o trgovanju med tibetansko regijo in Indijo, kar je pomenilo indijsko priznavanje kitajske nadoblasti v Tibetu (Lowell 1960, 125).

Med letoma 1959 in 1979 kitajska vlada in tibetanska vlada v izgnanstvu nista imeli kontaktov. Leta 1987 je dalajlama v Washingtonu predlagal Mirovni plan v petih točkah, v katerem je predlagal transformacijo celotnega Tibeta v mirovno cono, opustitev naseljevanja kitajske populacije zaradi ogrožanja obstoja Tibetancev kot naroda, spoštovanje osnovnih človekovih pravic in demokratičnih svoboščin Tibetancev, obnovitev in zaščito naravnega okolja v Tibetu ter opustitev proizvodnje jedrskega orožja in odlaganja jedrskih odpadkov, pričetek iskrenih pogajanj o prihodnjem statusu Tibeta in odnosih med Kitajci in Tibetanci. Kitajska vlada je ta predlog zavrnila in obtožila dalajlamo, da le povečuje prepad med njim in vlado Kitajske (The official website of Central Tibetan Administration 2009f). Leto zatem je v Strasbourgu

podal nov predlog, ki se je nanašal na prejšnji Mirovni plan v petih točkah. Predlagal je pogovore med Kitajsko in Tibetom, ki bi vodili do samoupravne politične entitete, ki bi vključevala vse tri province Tibeta. Kitajska pa bi še naprej nadzorovala zunanjo politiko in obrambo (His Holliness the 14th Dalai Lama of Tibet 2010a).

Čeprav se je nekaterim Tibetancem zdela njegova opustitev zahteve po neodvisnosti kontroverzna, je njegov predlog dobil mednarodno odobravanje in tako je leta 1989 prejel Nobelovo nagrado za mir. Kitajsko vodstvo še naprej ostaja sumničavo do predloga, saj menijo, da resnični cilj še naprej ostaja neodvisnost. V preteklih letih je kitajska vlada občutila grožnje internacionalizacije tibetanskega vprašanja, ki ga pooseblja dalajlama, ki ga svet priznava kot verskega voditelja (Caple 2004, 243).

Leta 1993 je dalajlama podal tri razloge za ponovno upanje za rešitev tibetanskega vprašanja; zagovorniki in predstavniki totalitarizma v širšem svetu so postali manjšina, večina komunističnih sistemov je propadla in vlada v izgnanstvu ima veliko podporo tudi zahodnih držav (Karmel 1995-1996, 495). Čeprav je dalajlama cenjen na zahodu, ga je Kitajska označila za koruptivnega in naklonjenega zahodnim interesom. Na srečanje na vrhu 2000 generalni sekretar ZN po ukazu Kitajske ni povabil dalajlame na konferenco verskih voditeljev, ker da ZN rešujejo le probleme držav članic (Heijmans in drugi 2004, 94-95).

Dalajlama je leta 1974 predstavil Pristop srednje politike, ki ponuja ugodne rešitve za obe strani. Deng Xiaoping je nato 1979 predlagal pogovore, izvedenih je bilo več pogovorov in poslanih več preiskovalnih delegacij, nato pa so 1993 prekinili pogovore. Po obnovitvi pogovorov 2002 so predstavili Memorandum o pristni avtonomiji Tibetancev. Vztrajanje Kitajske, da je Tibet del Kitajske že od srednjega veka naprej, je ne samo netočno, temveč tudi nerazumno. Potvarjanje zgodovine v politične namene je nepošteno (The official website of Central Tibetan Administration 2009i).

Oktobra 2002 je dalajlama predlagal preoblikovanje ZN, da bi bila ta organizacija bolj demokratična, predlagal je ustanovitev zbornice »predstavnikov humanosti«. Generalna skupščina in komisija za človekove pravice sta redno obsojali Kitajsko zaradi kršenja človekovih pravic v Tibetu (Heijmans in drugi 2004, 94-95).

Septembra 2003 se je dalajlama srečal s kitajskimi akademiki v Bostonu, katerim je zagotovil, da Tibetanci ne zahtevajo neodvisnosti, temveč nekakšno obliko samovlade znotraj Kitajske. Povedal je, da ga je nekoč privlačil komunistični ideal, vendar je izgubil vero v veliki skok naprej, kulturno revolucijo in tibetansko represijo. Vizijo o prihodnosti je opisal kot prihodnost, v kateri bi Tibetanci sami vladali in ohranili svojo edinstveno kulturo znotraj Kitajske. Srečanje bi lahko napovedovalo prijateljsko rešitev tibetanskega vprašanja (Heijmans in drugi 2004, 94-95).

4 KRŠENJE ČLOVEKOVIH PRAVIC V TIBETU

4.1 PRAVO KOT SREDSTVO POLITIČNE REPRESIJE

Kitajske oblasti zatrjujejo, da na Kitajskem ni političnih zapornikov. To pa ne drži, saj vsakodnevno prihaja do zapiranj ljudi zaradi njihovih političnih prepričanj, vendar jih oblasti kategorizirajo kot »kontrarevolucionarje«, upravne pripornike ali kot običajne zločince (Amnesty International 1996, 14).

Kitajska vse do leta 1979 ni imela kazenske zakonodaje, ko so sprejeli Kazenski zakon in Zakon o kazenskem sodnem postopku. Sprejeti zakoni so urejali tudi varovanje človekovih pravic in vsebovali predpise, ki so človekove pravice neločljivo povezali z zakonodajnim sistemom. Kazenski zakon definira vse kontrarevolucionarne zločine kot dejanja, ki so usmerjena k strmoglavljenju vlade, kazen pa je odtujitev političnih pravic ali pa celo smrtna kazen (Amnesty International 1996, 14-16).

Državni varnostni zakon in Podrobnejša navodila za izvajanje varnostnega zakona vsebujeta določbe, ki omejujejo osnovne svoboščine. Med prepovedana dejanja sodijo načrtovanje zrušenja vlade, vohunstvo, skrivno zbiranje in nelegalno zagotavljanje državnih skrivnosti sovražniku, nagovarjanje državnih uslužbencev k uporabi in druge aktivnosti usmerjene proti državni varnosti. Med te aktivnosti spada tudi svoboda govora, tiska, zbiranja in vere, če to ogroža varnost države. Omenjeni zakon je namenjen predvsem zaščiti politične oblasti in njene politike in ne toliko varnosti države (Amnesty International 1996, 17).

Državne skrivnosti so zadeve, ki vplivajo na varnost in na interese države, sem spadajo tudi konvencionalne zadeve nacionalne varnosti, kot je nacionalna obramba in diplomatske zadeve. Državne skrivnosti so tudi skrivnosti, ki zadevajo pomembne politične odločitve o državnih zadevah, nacionalno ekonomijo in družbeni razvoj. Zakonodaja o državnih skrivnostih ščiti predvsem interese politične oblasti bolj kot same skrivnosti. Vedno bolj se uporablja za

neomejeno zatiranje svobode izražanja in združevanja (Amnesty International 1996, 20).

4.2 UPRAVNO PRIDRŽANJE

Dve izmed glavnih oblik pridržanja, ki kršita mednarodne standarde človekovih pravic, sta »zaščita in preiskava« ter »prevzgoja skozi delo«. »Zaščita in preiskava« je oblika pripora, ki omogoča pripor ljudi brez obtožbe do dobe treh mesecev le na podlagi suma vpletenosti v zločin. Priprti so pogosto manj izobraženi ter migranti in delavci, ki so priprti tudi več let, policijski uslužbenci pa zahtevajo visoke globe za izpustitev. Ta oblika pripora se uporablja za politične odpadnike ali za tiste, ki jih niso mogli aretirati na podlagi kazenskega zakona (Amnesty International 1996, 20-25). »Prevzgoja skozi delo« je oblika pripora brez obtožbe ali sojenja, ki lahko traja do štiri leta (Amnesty International 2009č). V pripor »prevzgoje skozi delo« vključijo tiste z antisocialističnim pogledom in tiste, ki so storili premajhen prekršek, da bi jih obtožili na podlagi kazenskega zakona. Priprti niso obtoženi niti jim ne sodijo ter nimajo dostopa do odvetnika ali možnosti, da bi se branili sami (Amnesty International 1996, 20-25). Pogosto so priprti nepomembni zločinci ali kritiki vlade (Amnesty International 2009č).

Podaljšan pripor brez uradne obtožbe in brez omogočenega dostopa do sodišča krši 9. člen MPDPP, v kateri je zapisano, da ima vsak priprt pravico do sodne obravnave v razumnem času ali pa mora biti izpuščen. Krši se tudi 9. člen MPDPP, ki pravi, da morajo imeti vsi, ki jim je odvzeta svoboda, dostop do sodišča, ki odloči o zakonitosti njihovega pripora. Ker kitajske oblasti ovirajo odvetnike, ki želijo zagovarjati Tibetance, s tem Tibetancem onemogočajo, da bi si sami izbrali svojega zagovornika. Kitajska s tem krši 14. člen MPDPP (Amnesty International 2008a).

4.3 SAMOVOLJNOST V KAZENSKIH PROCESIH

Nadzor nad bivanjem oblast izvaja samovoljno na domu ali na določenem območju. Namen je zapornike popolnoma izolirati, oblast pa ima tako popoln nadzor nad zaporniki, kar ni vedno mogoče v prostorih za pripor. Te vrste nadzor nima legalne časovne omejitve, uporablja se ga v primeru, ko za obtožbo še ni dovolj zbranih dokazov. Gre za samovoljen, neomejen in izoliran pripor brez obtožb. Določbe Kazenskega zakona, da je pridržanje brez obtožbe mogoče največ deset dni, le redko spoštujejo. V zakonu so tudi vrzeli in nejasne določbe, ki jih izkoristijo za izničenje določenih zaščit človekovih pravic. Takšen primer je, npr., da bi družina pripornika morala biti obveščena o razlogu in mestu priprtja, vendar le v primeru, ko to ne ovira nadaljnje preiskave. Naslednjo vrzel predstavlja čas določen za preiskavo, ki naj bi trajala okoli pet mesecev. Vendar pa je z zakonom dovoljeno, da se ta čas podaljša v primeru, ko gre za večji in bolj zapleten primer. Možnosti zlorabe so večje, ker zakon pripornikom ne omogoča pravice dostopa do odvetnika ali sodne oblasti prej kot nekaj dni pred samim sojenjem (Amnesty International 1996, 25-26).

Zaporniki so aretirani brez sodnega naloga, na podlagi samovoljnosti uradnikov. Razlogi za aretacijo so tiskanje letakov, obešanja plakatov, oblikovanja kontrarevolucionarnih organizacij, ki ogrožajo državno varnost, vohunjenje in razkrivanje informacij, vzklikanje reakcionarnih sloganov, posedovanje ali razkazovanje tibetanske zastave, pogovora s tujci, petja nacionalnih pesmi, posedovanja kopij avtobiografije dalajlame ali njegovih video in avdio posnetkov, pripravljanja seznama mrtvih in ranjenih med kitajskim zatiranjem demonstracij ali prepričevanja drugih, naj nosijo tradicionalna tibetanska oblačila na nacionalni dan Kitajske (The official website of Central Tibetan Administration 2009č; Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2005d).

4.4 NEPRAVIČNA SOJENJA IN PRISTRANSKO SODSTVO

Države same oblikujejo svoj sodni sistem, vendar morajo upoštevati minimalne standarde pravičnega sojenja, ki jih določa mednarodno pravo. Mednarodni standardi zahtevajo minimalno izpolnjevanje zahtev, kot so sojenje brez zamude in odprto za javnost, dovolj časa za pripravo obrambe obtoženega in možnost posvetovanja z odvetnikom, navzkrižno zasliševanje prič in pregled dokazov prič obtoženega. Poleg tega temelj pravičnega sojenja v mednarodnem pravu predstavlja neodvisno in nepristransko sodišče. Ustava iz leta 1982 navaja, da se v delo sodišč ne smejo vmešavati administrativne organizacije, javna telesa ali posamezniki. Ta definicija pa ne prepoveduje vmešavanja s strani politične oblasti. V kitajski zakonodaji ne poznajo domneve o nedolžnosti, dokler krivda ni dokazana. Na Kitajskem prihaja tako v političnih kot kazenskih procesih do sojenj imenovanih »najprej sodba, nato sojenje«, kjer se o kazni odloči že vnaprej. Kazni za politične zapornike so pogosto mnogo višje, kot je običajno za takšne prekrške. Zaporniki so tudi pogosto pridržani za dalj časa in brez obtožnice in le redko pride njihov primer na sodišče. Rzsodni odbor se odloči na podlagi kartotek brez prisotnosti obtoženega ali njegovega zastopnika. Pravice obrambe so precej omejene, priče so redkost, ni domneve o nedolžnosti, odvetnik ima le delen vpogled v kartoteke obdolženega. Vsi obdolženi nimajo odvetnika, ker se niti ne zavedajo te svoje pravice (Amnesty International 1996, 29-30; The official website of Central Tibetan Administration 2009č).

4.5 MUČENJE IN NEPRIMERNO RAVNANJE V KAZENSKIH USTANOVAH

Mučenje predstavlja najhujšo kršitev človekovih pravic, je brutalen in nesprejemljiv napad na človeško dostojanstvo. Mučenje je dejanje, ki se uradno ne dopušča, dogaja se skrivoma in se pozneje zanika (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2005d).

Mučenje vsakodnevno uporabljajo v različnih delih Kitajske kljub vladnemu nasprotovanju uporabi mučenja. Je močno razširjeno in sistemsko in je rezultat institucionaliziranih postopkov in uradnih politik. Mučenje z namenom izsiliti priznanje je prepovedano z zakonom in je pogosto uporabljeno kot sredstvo politične represije (Amnesty International 1996, 65-70).

Mučenje je kakršnokoli namerno povzročanje fizičnih ali psihičnih bolečin z namenom pridobiti priznanje ali z namenom kaznovanja in zastraševanja (Amnesty International 1996, 81). Mučenje in neprimerno ravnanje v kazenskih ustanovah na Kitajskem izhaja iz uradne kazenske politike. Osnovna elementa prevzgoje zločincev sta priznanje krivde in prisilno delo. V takšnem okolju so zlorabe zapornikov neizogibne. Tako v zaporih kot delavskih taboriščih se od zapornikov pričakuje popolno podrejanje ne glede na samovoljnost ukazov (Amnesty International 1996, 73).

Obstajata dve vrsti mučenja. Pri prvi gre za povzročanje bolečine in trpljenja s strani mučitelja, ki ima dominanten položaj in nadzor. Povzročena bolečina ima tako psihološke kot fizične elemente. Druga oblika vključuje uradno kaznovanje in/ali sodelovanje, takšen primer je pridobitev priznanja ali sponzoriranje terorizma in represije s strani države (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2005d).

Najpogostejša oblika mučenja je še vedno fizično pretepanje s pestmi in brcanje, udarjanje po podplatih, visenje na rokah zvezanih za glavo, spolno nadlegovanje, visenje z glavo navzdol, pretepanje z električnim pendrekom in palico, pomanjkanje hrane in vode za daljše obdobje, bičanje, povzročanje opeklin na koži, uporaba lisic na način, ki povzroča bolečine. Druge pogoste oblike mučenja pa so tiste, ki ne pustijo fizičnih znakov na žrtvah. Takšne metode so zaprtje v majhni celici brez gretja, ventilacije ali sanitarij, vklenjenost za dalj časa, izpostavljenost ekstremnim razmeram na soncu ali mrazu, grožnje s smrtjo, nepremično stanje na soncu od 12 do 16 ur, držanje papirja med nogami in pod pazduho dalj časa, stati s knjigo ali skledo vode na glavi. Vsakršno premikanje vodi do vnovičnega pretepanja z električno palico, polivanja z vrelo vodo po golem telesu ter do pomanjkanja hrane in spanja

(Amnesty International 1996, 67; Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2005d).

Psihološke oblike mučenja pa vključujejo poniževanja, grožnje, žalitve, prevare in zapor v samici. Kitajska se poslužuje vseh opisanih metod pri političnih zapornikih ali osumljencih med postopki zasliševanja, priprtja, zaprtja ter tudi po izpustitvi (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2005d).

V Tibetu je mučenje edina znana in pričakovana metoda, ki jo uporabljajo pri zasliševanju zapornikov za pridobitev priznanja. Krute in ponižujoče metode in instrumente mučenja in neprimerne ravnanja so opisali bivši zaporniki, ki so jim bili podvrženi. Sem spada pretepanje z električnimi palicami, brcanje, udarjanje s pestjo, pretepanje s puškinim kopitom, palicami, železnim drogom, povzročanje opeklin s cigaretami in elektrošoki. Električne šoke usmerijo v občutljive dele telesa kot so usta, sredina dlani, podplate, genitalije, prsa ali vrat. Z uporabo vode povečajo moč električnih šokov. Visenje v zraku z nazaj zvezanimi rokami in nogami v zraku. Medtem ko visijo v tem položaju, mučitelj pod njimi zakuri premog in čili v prahu. Zaradi pekočega občutka tudi po več ur ne morejo odpreti oči. Mnogi bivši zaporniki so pričali, da so morali sredi zime spati na betonskih tleh v neogrevani celici v tankih oblekah ali celo brez oblek, poleg tega so pazniki pustili okna odprta. Ker so zaporniki pogosto zaprti v samice za zelo dolga obdobja, to pogosto pripelje do norosti in izgube vida. Ker je v samici prepovedano imeti stike z ostalimi, ima to velik vpliv na posameznikovo duševno zdravje. Celice so majhne, zato lahko zapornik le sedi, so brez luči, pogosto imajo tla iz kovine in so zato zelo mrzle. Zaprti so lahko več kot šest mesecev. Priporniki so pogosto prisiljeni v delo, izpolniti morajo dnevno normo ne glede na njihovo zdravstveno stanje. Prisiljeni so delati na prostem pod žgočim soncem in nositi kučmo. Zaporniki so prisiljeni gledati posnetke o mučenju in masovnih usmrtitvah Tibetancev. Pripornike ponižujejo tudi z uriniranjem v njihova usta. Prisilijo jih k darovanju krvi, ki je lahko na takšni nadmorski višini in glede na njihovo zdravstveno stanje tudi usodno. Med zaslišanji pripeljejo podivjane pse, ki nato napadajo zapornika in prihaja do hujših poškodb. Pogosto prihaja do poškodb notranjih organov, predvsem jeter

in ledvic in ker jim nato odrečejo zdravniško pomoč, to pogosto pripelje do smrti. V primeru, ko je pripornik v zelo slabem zdravstvenem stanju, ga pošljejo domov ali v bolnišnico, da se izognejo odgovornosti. Nune in menihi so pogosto tarča psihološkega mučenja in so prisiljeni prezreti svoja verska prepričanja. S spolnim nadlegovanjem ponižajo in demoralizirajo žrtve, ravno ženske so pogosto spolno zlorabljene z mučilnimi instrumenti. Nekaterne druge metode mučenja so še bičanje s koprivami, prebadanje kože z iglami, zabadanje bambusovih vejic pod nohte, udarjanje s kladivom po sklepih, pretepanje z lesenimi gumijevkami in železnimi palicami in z lesenimi kiji z žebli, ki trgajo meso (The official website of Central Tibetan Administration 2009č; Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2005d). Zaporniki trpijo tudi zaradi stradanja v zaporih, mnogi pa tudi storijo samomor zaradi slabih razmer in neprimerne ravnanja (Amnesty International 1996, 74-77).

Mučenju so podvrženi politični in navadni prestopniki, kot tudi tisti, ki sploh niso obtoženi in so le želeli obvarovati svoje pravice. Žrtve so tako otroci kot starejši, najbolj pa so ranljivi tisti z nižjo stopnjo izobrazbe, kot so kmetje, nezaposleni in nomadi (Amnesty International 1996, 65-67).

Zasliševanje zapornikov je le podaljšek politične kampanje zunaj z istimi poudarki in cilji, to je izkoreniniti in zatreti idejo o neodvisnosti Tibeta. Zasliševanje združuje predavanja o neodvisnosti Tibeta z opozorili in grožnjami. Sistematično mučenje je del zasliševanja, ki se odvija v ločeni sobi v prisotnosti več paznikov, zasliševalca ter prevajalca. Zaporniki so pogosto prisiljeni, da se slečejo do golega, nato jih brcajo in pretepajo s puškami in lesenimi palicami. Pretepajo jih po celem telesu, vključno po glavi, obrazu, očeh, mednožju in nogah. Eden glavnih instrumentov za mučenje je električni pendrek (Schwartz 1994, 96). Zasliševanje v zaporih ima več ciljev. Želijo ustrahovati zapornike, pridobiti priznanje, pridobiti informacije o ostalih vpletenih v demonstracije in prepričati zapornike o nesmiselnosti neodvisnosti Tibeta (Schwartz 1994, 103).

Mučitelji so navadno policijski ali zaporniški uradniki, vladni uradniki, sodniki in pooblaščenec kot tudi zaporniki, ki jim je dovoljeno nadzirati druge zapornike. Tako zaporniški uradniki zanikajo svojo odgovornost v primeru poškodb ali smrti

zapornika. Navadno se izgovorijo, da je prišlo do pretepa med zaporniki, ali da so si sami zadali rane (Amnesty International 1996, 65-67).

Osumljence pogosto mučijo in grdo ravnajo z njimi med predhodno obravnavo v prostorih policijskih postaj ali pripornih centrih z namenom zastraševanja, pridobivanja informacij ali izsiljenje priznanja. Takšna zloraba se lahko vleče mesece, dokler preiskovalci ne dobijo zadostnih dokazov za obtožbo in nato nadaljujejo s postopkom (Amnesty International 1996, 67-68). Na tisoče Tibetancev je zaprtih v zaporih in priporih, ne da bi vlada javno oznanila, kje se nahajajo in jih uradno obtožila kaznivega dejanja. Svojci priprtih ne morejo dobiti informacij, kje se nahajajo (Amnesty International 2008a).

LRK je leta 1986 podpisala Konvencijo proti mučenju in jo ratificirala dve leti pozneje. Ker Kitajska ne prepreči nadaljnjega mučenja, ne izpolnjuje svojih obveznosti. Ob podpisu je sprejela učinkovito zakonodajo, sodne in administrativne ukrepe, s katerimi je ostro prepovedala vsakršno mučenje in zagotovila, da ne prihaja do kršenja demokratičnih pravic. Vendar pa niso vsa dejanja mučenja prepovedana z zakonom. Pokazalo so je, da so sprejeti ukrepi neučinkoviti, ker še vedno prihaja do kršitev pravic. V 2. členu Konvencije proti mučenju je zapisano, da mora država članica sprejeti učinkovite ukrepe proti mučenju in ne samo prepovedati mučenje. Leta 1988 pa je podpisala Mednarodno konvencijo o državljanskih in političnih pravicah, vendar je še ni ratificirala, zato Kitajska ni dolžna upoštevati določil. Kljub temu, da je Kitajska sprejela najpomembnejše zakone povezane s človekovimi pravicami, dokazi in pričevanja izpuščenih zapornikov kažejo, da še vedno prihaja do kršitev (Amnesty International 1996, 78; Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2005d).

Mučenje se nadaljuje zaradi neprimerne zakonodaje, pomanjkanja zakonitih zagotovil izvajanja pravic zapornikov in nekaznovanosti odgovornih za mučenja. Vzorci mučenja in nesposobnost oblasti, da bi sprejela ukrepe proti mučenju ali da bi priznali in nepristransko preiskali prijave o mučenju, nakazuje, da mučenje izvira iz institucionaliziranih postopkov in uradnih politik. Kitajska zakonodaja ne kaznuje mučenja, temveč samo prepoveduje grdo ravnanje in to milo kaznuje.

Kitajski zakoni ne vsebujejo osnovnih varoval, ki jih zahtevajo mednarodni standardi za zaščito zapornikov pred mučenjem in slabim ravnanjem. Zaporniki nimajo omogočenega dostopa do odvetnikov, zdravnikov, sodnikov in sorodnikov. Zakon dovoljuje zadrževanje ljudi v priporu brez stikov tudi po več tednov, mesecev, celo let. Šele, ko so obtoženi in se prične sojenje, imajo dostop do odvetnika. Tisti, ki so zaprti zaradi upravnih razlogov, nimajo dostopa do odvetnika, razen če se pritožijo. Obiski sorodnikov so privilegij in ne osnovna pravica, obiski se odvijajo v prisotnosti paznika. Tudi vsa pošta je cenzurirana (Amnesty International 1996, 81).

Na podlagi sprejetja Konvencije proti mučenju bi morala Kitajska preiskati vsako mučenje, če za to obstajajo dovolj trdni dokazi in nato kazensko preganjati mučitelje. Vendar je le malo preiskav glede na obseg mučenj, ki so prijavljena pa tudi oblasti uspešno prikrivajo mučenja. V številnih primerih, ko gre za mučenje političnih zapornikov, vlada zanika te trditve in trdi, da so neresnične. Al pri preiskovanju ni odkril nobenega primera, v katerem bi obsodili uradnika zaradi mučenja političnih zapornikov. Menijo, da je tako malo preiskanih primerov mučenja in posledično kaznovanosti zaradi omejene moči zastopnikov pri preiskavi, vpletenosti več uradov v preiskavo, zaradi česar prihaja do opustitve in pristranskosti. Zaradi pomanjkanja javne kontrole postopkov med preiskavo, več različnih interpretacij mučenja in nezaupanja v sistem ne prihaja do pritožb (Amnesty International 1996, 81-84).

4.6 PROTESTI IN RAZLOGI PRIPRTJA

Menihi in nune so imeli vodilno vlogo kot organizatorji in pobudniki demonstracij. V svoje delovanje proti Kitajski so vključili tudi budistične ideje. Prevezeli so vlogo političnega in duhovnega vodenja. Ponovno uveljavljanje budizma je pripeljalo do neodvisne identitete Tibeta in obnovitev tibetanskih družbenih institucij. Vera, ki je imela vedno pglavitno vlogo, je pripeljala do novega zavedanja politične pomembnosti pod kitajskim vladanjem. Menihi in

nune predstavljajo tudi večino političnih zapornikov (Caple 2004, 249; Schwartz 1994, 221).

V zadnje proteste se vključuje vedno več kmetov, preprostih ljudi, študentov, otrok in nomadov. V prejšnjih protestih so imeli glavno vlogo menihi in nune. Zaradi vedno večjega nezadovoljstva prihaja tudi do uporov v vaseh, zato se povečuje število navadnih ljudi v priporu (Amnesty International 1996, 48). Zaradi mobilnih in internetnih komunikacij so se protesti razširili na večja območja Tibeta (International Campaign for Tibet 2008). Če želijo svojci pomagati zaporniku in iščejo pomoč pri tujih medijih, tvegajo, da jih bodo obtožili izdajanja državnih skrivnosti in ogrožanja državne varnosti, kar le poslabša njihov položaj (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2000).

Na tisoče tibetanskih nacionalistov je v priporu in jih mučijo. V ječi so zaradi miroljubnih dejavnosti, kot je razkazovanje tibetanske zastave, razdeljevanje letakov in plakatov o neodvisnosti Tibeta, izražanja nasprotovanja kitajski nadvladi v Tibetu v zasebnih pogovorih, posedovanje zvočnega, vizualnega ali pisnega gradiva o dalajlami. Med mučenimi in zaprtimi je tudi veliko mladoletnih menihov in nun, ki so mirno izražali podporo tibetanski neodvisnosti (Amnesty International 1996, 45-46).

Zaporniki vesti so zaprti zaradi prepričanj, njihovega etničnega izvora, spola, barve kože, jezika, nacionalnega ali družbenega izvora ali ekonomskega statusa. Pogosto so obtoženi tudi zaradi kršenja javnega miru in huliganstva (Amnesty International 1996, 14-16).

Kitajske oblasti poleg menihov, nun in ostalih protestnikov pogosto pridržijo tudi tibetanske pevce, komedijante, umetnike, pisatelje in druge kulturne osebnosti, ki niso neposredno povezani s protesti. Vsem pridržanim je skupno to, da se trudijo ohraniti tibetansko kulturo (Amnesty International 2008a). Kršitve človekovih pravic na območjih s tibetanskim prebivalstvom vključujejo samovoljne aretacije, dolge pripore in zapor miroljubnih protestnikov in ostalih zapornikov vesti, mučenje in slabo ravnanje, kršitve svobodnega izražanja,

združevanja in kršenje tibetanske pravice ohranjanja njihove kulture, vere in jezika (Amnesty International 2009b).

4.7 SMRTNA KAZEN

Na podlagi Splošne deklaracije o človekovih pravicah in ostalih mednarodnih listinah o človekovih pravicah je smrtna kazen skrajno kruta, nečloveška in sramotna kazen, ki krši pravico do življenja. Smrtna kazen je na Kitajskem precej samovoljno v uporabi in je pogosto rezultat političnih kresanj. Na Kitajskem so zabeležili trikrat toliko usmrtitev kot po preostalem svetu skupaj (Amnesty International 1996, 85). Kitajska ostaja vodilna po številu smrtnih kazni. Natančno število izvršenih usmrtitev je neznano. Podatki o usmrtitvah so državna skrivnost, zato je težko oceniti realno stanje (Amnesty International 2009č). Takšno število usmrtitev je mogoče le v državi, ki ne spoštuje temeljnih človekovih pravic in vladavine prava (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2005č).

Težko je zagotoviti pravična sojenja. Na tisoče ljudi je obsojenih na smrt vsako leto, sojenje je nepravično in poteka zelo hitro. Večina jih je usmrčenih kmalu po sojenju s strelom v glavo. Organizacija AI je že dlje časa zaskrbljena zaradi obsega uporabe smrtne kazni in postopkov kot so: pomanjkanje varoval za preprečevanje nepravičnih sojenj, uporaba hitrih sodnih procesov v nekaterih primerih s smrtno kaznijo, razkazovanje obsojenih zapornikov pred usmrtitvijo, vklenitev zapornikov med čakanjem na usmrtitev ter uporaba organov za presaditev zapornikov obsojenih na smrt (Amnesty International 1996, 85).

Odbor za človekove pravice ZN poziva k uporabi smrtne kazni le izjemoma, poleg tega pozivajo tudi k progresivnemu zmanjšanju zločinov, za katere je zagrožena smrtna kazen. Po mednarodnih standardih naj bi bila smrtna kazen uporabljena samo za najhujše zločine, na Kitajskem pa je zagrožena za kar 68 kaznivih dejanj, tako za nasilna kot nenasilna dejanja, povezana z drogo ali gospodarskim kriminalom kot tudi za manjše prekrške. Do izvajanja smrtne kazni prihaja samovoljno in obširno in pogosto kot rezultat političnega

vmešavanja. Smrtno kazen so uporabljali tudi pri izvajanju občutljivih politik in tako zastraševali ljudi. Na smrt so lahko obsojeni tudi mladoletni med 16 in 18 letom z dveletnim odlogom izvršitve smrtne kazni. V tem času se lahko spreobrnejo in se tako izognejo smrti kazni (Amnesty International 1996, 86-90).

Na Kitajskem izvajajo smrtno kazen zato, da bi se zmanjšala stopnja kriminala. Vendar je število kaznivih dejanj na Kitajskem manjše kot v Združenih državah Amerike. Izvajanje smrtne kazni ni prineslo dokazov o zmanjšanju stopnje kriminala oz. določenih vrst zločinov. Prav nasprotno. Vse oblike kriminala naraščajo. Eden ključnih dejavnikov za tako veliko število smrtnih kazni je tudi kampanja »udari močno«. Izvajati so jo pričeli leta 1983 in jo nato ponovili vsakokrat, ko je stopnja kriminala narasla ali je prišlo do uporov in družbenih nemirov. Značilnosti kampanje so dolgi pripori, mučenje, izsiljena priznanja, neprimerno ravnanje v priporu, hitra sojenja in usmrtitve (Amnesty International 1996, 86-90; Amnesty International 2009č; Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2005č).

Nihče na Kitajskem, ki je obsojen na smrtno kazen, ni deležen pravičnega sojenja v skladu z mednarodnimi standardi o človekovih pravicah. Prihaja do oteženega dostopa do odvetnikov, ni domneve o nedolžnosti, političnega vmešavanja v sodstvo in ni opustitve dokazov pridobljenih z mučenjem. Sodstvo na Kitajskem ni neodvisno in ne varujejo človekovih pravic. Do več kot 90% usmrtitev pride na deželnih sodiščih. Sodni postopki v primerih smrtne kazni so hitri in neprimerni. Kitajska zakonodaja ne zagotavlja minimalnih zagotovil poštenega sojenja, kot je zapisano v mednarodni zakonodaji o človekovih pravicah. Do sodnih napak lahko pride v kateremkoli pravnem sistemu. Vendar pa so možnosti za napake mnogo večje, če ni zaščite pravic obtoženih in če je sodba določena že vnaprej, pritožba na sodno odločitev pa je največkrat neuspešna. Obtoženim sodijo brez prisotnosti odvetnika in ne vedo, česa točno so obtoženi. Obtoženi ne morejo zaprositi za pomilostitev ali znižanje kazni. Sodne napake v primeru smrtne kazni pa so nepopravljive

(Amnesty International 1996, 90-92; Amnesty International 2009č; Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2005č).

Zapornike, obsojene na smrt, razkazujejo pred množicami, poleg tega nosijo plakat z napisom, zakaj so obsojeni. Taki dogodki se odvijajo pred samo usmrtnitvijo. Poleg tega morajo v času od obsodbe do usmrtnitve imeti okove in lisice. Uporaba le-teh je po mednarodnih standardih dovoljena le v določenih okoliščinah (Amnesty International 1996, 93-95).

Večino organov za transplantacijo na Kitajskem odvzamejo zapornikom po izvršeni smrtni kazni. Na Kitajskem ne poznajo sistema darovanja organov. Kar 90% vseh presajenih ledvic prihaja od obsojenih na smrt, pogosto pa jim odvzamejo tudi roženico in srce. Zaporniki, katerih organe nameravajo vzeti, opravijo zdravstveni pregled. Po odvzetju organov truplo običajno upepelijo, zato svojci ne morejo potrditi, da je šlo za odvzem organov. V primeru, da svojci zahtevajo celo truplo, morajo plačati stroške pripora, ki so pogosto previsoki (Amnesty International 1996, 95).

Kitajske oblasti trdijo, da opravijo odvzem organov le v primeru, ko se s tem strinja obsojeni ali njegovi svojci. Transplantacija organov pomeni dodaten zaslužek za bolnišnice, nekateri pa menijo, da je število in čas usmrtitev povezan s potrebami po organih (Amnesty International 1996, 95-97).

4.8 UNIČEVANJE TIBETANSKE KULTURE IN PRISTRANSKOST V IZOBRAŽEVANJU

Tibetanci kot manjšina so objektivizirani in prikazani kot eksotični in nerazviti. Takšen pogled pa ne koristi zaščiti njihove kulture, temveč služi propagandi in namenom Kitajske (The official website of Central Tibetan Administration 2009c). Cilj je minimizirati oz. uničiti edinstvene kulturne skupine in homogenizirati celotno populacijo na način življenja Hanov in njihove kulture. Tibet je cilj tega procesa (Kormondy 2002, 397).

Cilj asimilacije je zmanjšati versko, zgodovinsko in kulturno izobraževanje Tibetancev. Zgodovina Tibetancev, njihova tradicija, jezik in kultura ni spoštovana niti je ne poučujejo tako, kot bi jo morali. To je razvidno iz nacionalnega učnega načrta, ki ga Kitajska uporablja po celotni državi, ne glede na razlike v jeziku in lokalne navade (The official website of Central Tibetan Administration 2009c).

V Tibetu izobraževanje uporabljajo kot orodje za naklonjenosti komunizmu in domovini. Ta ideologija se je okrepila v letu 2009, ko so ponovno uvedli kampanjo domovinskega izobraževanja (The official website of Central Tibetan Administration 2009c). Pokitajčevanje izobraževalnega sistema in učenje zavajajoče zgodovine je poskus postopne asimilacije Tibetancev, kar vodi do postopne degeneracije tibetanske kulture, tradicije in jezika (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2004c). Izobraževanje v Tibetu je podvrženo komunizmu in osnovano na marksističnih idejah in zahteva ovaduštvo klike dalajlame. Glavni cilj izobraževanja v Tibetu je pokitajčenje celotne tibetanske populacije in indoktrinacija s političnimi dogmami (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2003a).

Daleč najuspešnejši način za uničenje katerekoli kulture, tudi tibetanske, je manipulacija izobraževalnega sistema. Pred kitajsko osvoboditvijo so imeli glavno vlogo pri izobraževanju, tako sekularnem kot verskem, samostani. Pravzaprav so bili samostani edini varuhi tibetanske kulture in so ostali nespremenjeni več stoletij. Vendar pa so Kitajci menili, da so tej tradicionalni centri učenja le vir slepega verovanja in osnova za fevdalno tlačanstvo. Med letom 1959 in 1966 so Kitajci želeli še bolj utrditi svoj nadzor nad Tibetanci in učene Tibetance, kot so lame, predstojnike samostanov, posvetne učitelje, poslali v zapor ali delovna taborišča. Tako so v šolah poučevali nekvalificirani učitelji. Po letu 1966 so tibetanski jezik označili kot jezik religije in prepovedali učenje tibetanščine. Kitajski vladni program je zajemal večjo dostopnost izobrazbe in zmanjšanje stopnje nepismenosti. Možnost izobraževanja se je razširila predvsem v odmaknjenih področjih Tibeta, da bi dosegli modernizacijo na področju kmetijstva, industrije, obrambe ter znanosti in tehnologije

(Kormondy 2002, 399; The official website of Central Tibetan Administration 2009h).

Do diskriminacije tibetanskih otrok prihaja, ker za izobraževanje ne skrbijo Tibetanci, temveč Kitajci in ker so Tibetanci manjšina v svoji lastni državi. Na ruralnem območju Tibeta otroci še vedno nimajo dostopa do primerne izobrazbe predvsem zaradi oddaljenosti vasi od šol, diskriminacije in plačevanja šolnine za osnovno izobraževanje. Poleg tega na stopnjo pismenosti vpliva še uporaba kitajskega jezika v šolah (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2004c).

Stopnja izobraževanja v Tibetu ostaja nizka zaradi več razlogov. V oddaljenih krajih ni šol, zato morajo starši otroke pošiljati v internate. Poleg tega so stroški, ki jih morajo plačati kitajski vladi, previsoki. Veliko otrok pobegne iz Tibeta v Dharamsalo, kjer jim je na voljo primerna tibetanska izobrazba (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2003a).

Pomemben del izpodkopavanja tibetanske kulture predstavlja tudi izobraževanje v kitajščini, ki se prične v tretjem letu šolanja oz. v šestem na ruralnih območjih. Od leta 1997 se v šolah uporablja kitajski jezik. Najbolj učinkovit ukrep Kitajske pa predstavlja pošiljanje najboljših 10 do 11% učencev v srednje šole na Kitajsko, ti pa nato tudi nadaljujejo študij na Kitajskem. Odrezani od svoje kulture pogosto prevzamejo kitajsko, mnogo jih ostane na Kitajskem in tako Tibet ostane brez intelektualcev (Kormondy 2002, 399; The official website of Central Tibetan Administration 2009c).

Izobraževalna politika manjšin temelji na tem, da vse najboljše učence pošljejo na šolanje na Kitajsko, kjer so podvrženi komunistični indoktrinaciji in tako zabrišejo vse značilnosti tibetanskega jezika, kulture in zgodovine. Tibetanski otroci se učijo kitajskega pogleda na zgodovino in so tako prikrajšani za znanje o svoji lastni preteklosti. V Mednarodni konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije 4. člen prepoveduje superiornost (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2003a).

Temelje tibetanske intelektualne tradicije predstavljajo samostani. Kampanja o domovinskem izobraževanju iz leta 1996 spodkopava vdanost dalajlami predvsem s promocijo ateizma, vključuje pa tudi ponovno izobraževanje tibetanskih menihov in nun o kitajski komunistični ideologiji in o kitajski verziji zgodovine. Tibetanska univerza ne zahteva visokih ocen za vpis, tibetanski študenti morajo opraviti le izpit iz kitajskega jezika. Vendar se vpisujejo tudi kitajski študenti, ki imajo prednost zaradi znanja materinega jezika in podkupovanja. Na univerzi se lahko šolajo samo tisti Tibetanci, ki so bili rojeni v TAR, zato se kitajski študenti prijavijo kot prebivalci Tibeta ali druga manjšina. Vsi, ki zaprosijo za vladno financiranje izobraževanja, morajo opraviti ideološko testiranje. Kitajski Zakon o izobraževanju iz leta 1995 zagotavlja manjšinam uporabo njihovega jezika v šolah in ostalih izobraževalnih institucijah. Vendar poteka šolanje v kitajskem jeziku. V 30. členu Konvencije o otrokovih pravicah je zapisano, da otrokom, ki pripadajo manjšini, ne sme biti odvzeta pravica do uporabe lastnega jezika, vere in kulture. Na podlagi 29. člena Konvencije o otrokovih pravicah, ki jo je Kitajska ratificirala leta 1992, bi morala Kitajska pri izobraževanju spoštovati kulturno identiteto, jezik in vrednote tibetanskih otrok (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2003a).

Kitajci so zaničevali tibetanski jezik, kulturo, navade in običaje. Tako je cela generacija tibetanskih otrok razvila ignorantski odnos do svoje kulture, zgodovine in načina življenja. Prišlo je tudi do spreminjanja tibetanskih imen v kitajska z marksistično konotacijo. Takšna politika Kitajske je predstavljala resno grožnjo tibetanski kulturni identiteti. Vedno več mladih je bilo ignorantskih in zaničljivih do lastne kulture, zato so nekateri to označili kot zaroto Kitajske vlade, da spodkoplje tibetanske vrednote od znotraj (The official website of Central Tibetan Administration 2009h).

S pričetkom kitajske invazije 1951 ter med uporom proti kitajski nadvladi in kulturno revolucijo (1966 – 1976) je prišlo do uničenja na stotine samostanov, templjev in kulturnih umetnin, izgon štirinajstega dalajlame in najmanj 100.000 tibetanskih intelektualcev ter smrt 1.2 milijona Tibetancev. Kulturno uničenje so nato zamenjali z bolj prefinjenimi in močnejšimi sredstvi kulturnih sprememb,

kot so naseljevanje Han Kitajcev, urbanizacija, manipulacija z izobraževalnim sistemom, vse to pa je del programa družbene transformacije Kitajske kot celote (Kormondy 2002, 397-398).

Med letoma 1955 in 1978 je Kitajska izvajala več prikritih kampanj, usmerjenih k uničenju tibetanske kulture in prebivalcev. Od leta 1990 naprej je bilo moč opaziti spremembe v taktiki Kitajske. Poleg množične propagande o zagotavljanju človekovih pravic v Tibetu, so Tibet odprli za turiste (China`s Attempts to wipe out the language and culture of Tibet 2009).

Kršitve človekovih pravic prevzemajo podobo kulturnega genocida Gre za popoln izbris značilnega tibetanskega načina življenja. Med kulturno revolucijo je Kitajska izvajala kulturni genocid v Tibetu, ko je poskušala izkoreniniti vse sledi tibetanske religije in s tem povezano ljudsko kulturo. Tisti Tibetanci, ki so zahtevali opravljanje religijskih obredov, imeli v lasti slike dalajlame in zagovarjali neodvisen Tibet, so bili pogosto zaprti. Kulturni genocid se izvaja skozi kitajske programe, kot je neomejen pritok kitajskih kmetov v Tibet, zatiranje tibetanskega jezika in dajanje privilegijev tistim, ki tekoče govorijo mandarinščino (Adams 1998, 77). Do leta 1989 je bilo izobraževanje dostopno samo tistim, ki so tekoče govorili mandarinščino. Kitajci so hoteli tibetanski jezik spremeniti v drugi jezik, jezik predmodernega časa, ki ga govorijo le gospodarsko in družbeno nižji razviti. Večina študentov, ki zaključijo šolanje, je Kitajcev. Po letu 1989 so uvedli uporabo tibetanskih knjig na višji stopnji študija (Adams 1998, 96). Izvajanje kitajske politike v Tibetu vodi do kulturnega in fizičnega genocida (Adams 1998, 77).

Po mnenju Kitajske naj bi tibetanski in kitajski jezik pripadala isti jezikovni družini, vendar se razlikujeta v pisavi, slovnici, oblikovanju povedi in izgovarjavi. Izvajanje prikrite politike uničevanja tibetanskega jezika je pripeljala do popolne neuporabe v administrativnih uradih in družbenem sektorju. Kitajci samovoljno spreminjajo tibetansko pisavo in tako povzročajo nepopravljivo škodo. Tibetanščina pa je postala neuporabna tudi v družabnem življenju Tibetancev (China`s Attempts to wipe out the language and culture of Tibet 2009). Ne glede na zakonodajna zagotovila o pravicah manjšin do uporabe lastnega jezika, se v

Tibetu za administrativne in poslovne namene uporablja kitajski jezik (The official website of Central Tibetan Administration 2009c).

4.9 KRŠITVE VERSKE SVOBODE

Svoboda vere je univerzalna in neodtujljiva pravica, ki je zapisana tudi v SDČP in ostalih mednarodnih instrumentih človekovih pravic. Svobodo verovanja zagotavlja tudi kitajska ustava, čeprav poudarja, da je svobodno le običajno verovanje. Sem sodi pet uradno priznanih verovanj, ki so katolicizem, protestantizem, budizem, islam in daoizem. Verski ekstremizem vlada dojema kot enega izmed treh zlobnih sil, poleg separatizma in terorizma (Amnesty International 2009c).

Tibetanski budizem je sestavni del tibetanske nacionalne identitete in zato tudi tarča zatiranja s strani kitajske vlade. Med kulturno revolucijo je bilo uničenih več kot 6.000 verskih institucij. Komunistična stranka še vedno vzdržuje strogo kontrolo nad vero in še naprej spodkopava vlogo dalajlame, izvaja razne kampanje in skoraj nemogoče je pridobiti ustrezno versko izobrazbo v Tibetu (International Campaign for Tibet 2008).

Že v Sporazumu sedemnajstih točk so Kitajci prisegli, da bodo spoštovali in varovali tibetansko versko tradicijo ter status, funkcije in moč dalajlame. Vendar pa so kmalu pričeli spodkopavati tradicionalni tibetanski družbeni sistem in vero. Vero so označili kot sovražnika materialistične ideologije in verovanje kot slepo vero. Mao je menil, da religija uničuje raso in zavira razvoj družbe (The official website of Central Tibetan Administration 2009g).

Do sredine 50. let je kitajska vlada spoznala, da vera predstavlja glavno oviro pri kontroli nad Tibetom. V okviru Demokratične reforme so oplenili vse samostane, templje in kulturne centre ter jih nato porušili. Ogromno verskih kipov, kovinskih artefaktov, slik in ostalih zakladov je bilo prenesenih na Kitajsko in bilo prodanih ali pretopljenih. To fizično oskrumbo in uničenje je spremljalo tudi javno obsojanje vere, zasmehovanje in poniževanje verskih oseb (The official website of Central Tibetan Administration 2009g).

V 90. letih se je nadzor nad vero še povečal. To je pripeljalo do kršitev verske svobode in do načrtovanega in sistematičnega uničenja vere in verskih osebnosti v Tibetu. Vladnim uslužbencem, strankarskim pripadnikom, učiteljem in študentom je prepovedano verovati in vstopati v templje. Nobena večja pridiga množici se ne sme odvijati brez dovoljenja kitajske vlade. Tibetanski otroci se ne smejo pridružiti menihom oz. nunam pred dopolnjenim osemnajstim letom (The official website of Central Tibetan Administration 2010k).

Leta 1995 je kitajska vlada pričela izvajati kampanjo o domovinskem izobraževanju, namen katere je prisiliti menihe in nune k sprejetju komunističnih idealov, preučevanju kitajske verzije tibetanske zgodovine in sprejeti Tibet kot neodtujljiv del Kitajske. Odvzeta jim je tudi priložnost učenja in izvajanja verskih obredov. Takšni pogoji vodijo do popolnega uničenja budizma. Tisti, ki ne sprejmejo naštetega so izključeni iz samostana, pa tudi obtoženi in zaprti. Leta 2001 so bili kampanji podvrženi tudi učitelji, šolsko osebje in študenti (China`s Attempts to wipe out the language and culture of Tibet 2009; The official website of Central Tibetan Administration 2010k).

Politike usmerjene proti Tibetu so bile najbolj brutalne med kulturno revolucijo. Vendar se tudi v sedanjem času vmešavajo in ovirajo postopke izbire višjih lam. Omejitve verske svobode in vladna ureditev samostanov in vere so še zaostrili konflikt, kot tudi povečali sovraštvo Tibetancev. Vmešavanje države v postopek izbire reinkarnacij je povzročilo globoko zamero. Izginotje fanta, ki ga je dalajlama prepoznal kot enajstega pančenlamo in poznejše ustoličenje kandidata, ki ga je izbral Peking, je le še povečalo jezo med Tibetanci. Domovinska izobraževalna kampanja, ki so jo izvajali v samostanih, šolah in uradih, je zahtevala priznanje pančenlame in odpoved dalajlami (Caple 2004, 242; Karmel 1995-1996, 503). Leta 2007 je kitajska vlada oblikovala zakon o pravilih pri prepoznavanju reinkarnacij v tibetanskem budizmu. Namen tega zakona je nadzor in postavljanje dodatnih ovir Tibetancem (China`s Attempts to wipe out the language and culture of Tibet 2009).

Večina tibetanske kulture in starodavnih relikvij je bilo uničenih med letom 1955 in 1961 še pred kulturno revolucijo. Od več kot 6000 samostanov jih je ostalo le

osem. Na tone verskih kipov, zlatih in srebrnih ornamentov, so prepeljali na Kitajsko. Tam so jih prodali ali dali na dražbo na mednarodni trg starin, preostale pa so pretopili. Večina rekonstrukcij tibetanskih spomenikov po letu 1980 je bila financirana s strani Kitajske in služi predvsem njihovim političnim in ekonomskim ciljem. Uporabljajo jih za muzeje in turistične zanimivosti. Tako so pred mednarodno skupnostjo pokazali, da spoštuje pravice manjšin. Vendar pa Tibetanci trdijo, da Kitajci ne financirajo obnove, temveč v večini primerov financirajo obnovo, dajo pobudo in znanje Tibetanci (China`s Attempts to wipe out the language and culture of Tibet 2009; The official website of Central Tibetan Administration 2009g).

Čeprav Kitajska ne bombardira več Tibeta in tja ne pošilja Rdeče armade, njen cilj ostaja isti, to je popolno uničenje tibetanske vere in kulture. Kitajska vlada je uničila veliko budističnih tekstov, uradnih in zgodovinskih dokumentov. Poleg tega omejuje praznovanja različnih tibetanskih festivalov in spodbuja praznovanje kitajskih praznikov. V uradnem dokumentu Politika o verski svobodi iz leta 1990 so zapisali, da so poleg socialističnega sistema razvili tudi sistem za naravno odpravo vere. Z vztrajnim preganjanjem tibetanske vere Kitajska krši ne samo SDČP temveč tudi Deklaracijo o odpravi vseh oblik netolerance in diskriminacije na podlagi vere (China`s Attempts to wipe out the language and culture of Tibet 2009; The official website of Central Tibetan Administration 2009g).

4.10 NASELJEVANJE HAN KITAJCEV

Po uradni kitajski statistiki etnične skupine zajemajo 7% celotne kitajske populacije, ki je razdeljena na 56 etničnih skupin. Te nacionalne manjšine so naseljene predvsem v zahodnih regijah (Amnesty International 2009c). Po podatkih Statističnega urada Kitajske je bilo leta 1959 v TAR 1.273,969 prebivalcev. V provinci Kham je bilo 3.381,064, ter v preostalih tibetanskih

področjih 1.675,534. Seštevek vseh treh je bil 6.330,567 (The official website of Central Tibetan Administration 2009e).

Kitajska se še vedno poslužuje iste politike kot leta 1949. Takšna politika predstavlja največjo grožnjo za preživetje tibetanskega naroda in ljudi. Poleg naseljevanja milijonov ljudi iz Kitajske je kitajska vlada vpeljala tudi prisilno načrtovanje družine, da bi nadzorovala rast tibetanske populacije. Cilj te demografske politike je, da Tibetanci postanejo manjšina v svoji lastni državi in tako zmanjšajo njihov vpliv na kitajsko vladanje. Kitajska vlada je svojemu osebju in civilnemu prebivalstvu ponujala vrsto ugodnosti, da je spodbudila naseljevanje v Tibetu. Zaradi naseljevanja kitajskega prebivalstva so postali Tibetanci marginalizirani na ekonomskem, političnem, družbenem in na področju izobraževanja (The official website of Central Tibetan Administration 2009e). Politika zaščite kitajske nacionalne enotnosti vključuje tudi pospešen ekonomski razvoj na območjih etničnih skupin. To vodi do večje integracije tibetanskih območij v kitajsko ekonomijo, družbo in kulturo, v kateri prevladujejo Kitajci Han in do demografskega prestrukturiranja tega območja (Caple 2004, 243).

Kitajska vlada želi preoblikovati Tibet po Zahodnem razvojnem planu, sprejetem leta 1999, z namenom doseči ekonomski razvoj. Glavni cilj plana je ločiti nomade od njihovega tradicionalnega načina življenja in jih naseliti v mestno okolje hkrati z naseljevanjem kitajskih ekonomskih migrantov na tibetansko planoto. Mnogi to imenujejo druga invazija na Tibet (International Campaign for Tibet 2008).

Pripadnike manjšin, ki se zavzemajo za varstvo človekovih pravic, pogosto označijo kot nelojalne Kitajski. Aktivisti za človekove pravice iz Tibeta so v zadnjih letih razkrili številne kršitve pravic manjšin. Te kršitve zajemajo nasilne izselitve brez nadomestila, uničenje številnih svetišč in omejevanje verskega udejstvovanja. Prihaja tudi do visoke nezaposlenosti zaradi priseljevanja Han Kitajcev, onesnaženja in slabih pogojev zdravljenja in bivanja. Mnogo aktivistov je kaznovanih zaradi spodbijanja nacionalne enotnosti in separatizma (Amnesty International 2009c).

4.11 POLITIKA NADZOROVANJA ROJSTEV

Politika nadziranja rojstev, ki so jo uvedli leta 1979, je močno posegla v osnovne človekove pravice, predvsem žensk. Vlada vztraja pri trditvi, da je nadziranje rojstev ključnega pomena za modernizacijo Kitajske. Politika nadziranja rojstev vključuje pregled nad tem, kako dolgo je par poročen in koliko otrok ima. Ženske potrebujejo uradno dovoljenje, da smejo roditi otroka. Nadziranje rojstev se uveljavlja skozi kvote dodeljene posamezni delovni ali družbeni enoti, ki določi število otrok, ki se lahko rodijo na leto. V večini regij imajo lahko mestni pari enega otroka, razen če je prvi invaliden, medtem ko imajo lahko vaški pari dva, če je bila prvorojenka deklica. Imeti tretjega otroka je prepovedano. Ženske, ki zanosijo kljub prepovedi, se morajo soočiti s splavom in sterilizacijo ter družbenimi in ekonomskimi sankcijami. Uradniki noseče ženske tako dolgo zadržujejo, da sprejmejo odločitev o prekinitvi nosečnosti. Posledice te politike zadevajo tudi njihove sorodnike. Splav je obvezen tudi za vse samske ženske in priseljenke (Amnesty International 1996, 60; Kerr v Goldstein in Beall 1991, 286).

Del kitajske politike nadzora rojstev v Tibetu predstavljajo prisiljeni splavi, sterilizacije, detomori in mobilne enote za nadzor rojstev. Mobilne enote imajo denarno spodbudo, da opravijo čim več splavov in sterilizacij (Kerr v Goldstein in Beall 1991, 286).

Sprva so oblasti izvzele iz politike nadziranja rojstev etnične skupine, katerih populacija je štela manj kot 10 milijonov. Kitajska trdi, da politika omejevanja rojstev ne velja za manjšine (Goldstein in Beall 1991, 284). Od leta 1984 naprej je kitajska vlada dovoljevala tibetanskim parom le dva otroka (The official website of Central Tibetan Administration 2009e).

Pari, ki imajo več otrok, kot je dovoljeno, se morajo soočiti s sankcijami in velikimi denarnimi kaznimi. Iz ruralnih območji prihajajo poročila o uničenju hiš tistih, ki niso mogli plačati kazni. Državni uslužbenci tvegajo izgubo službe ali nižji službeni položaj. Psihološko zastraševanje in nadlegovanje je pogosto pri

prepričevanju žensk, naj opravijo splav, temu pa največkrat sledi še sterilizacija (Amnesty International 1996, 60).

4.12 VLADNI NADZOR NAD INFORMIRANJEM

Vladni nadzor v Tibetu onemogoča posameznikom dostop do informacij preko telefona, interneta kot tudi druge metode komuniciranja. Med racijami v samostanih in zasebnih hišah policija in vojska pogosto odvzame mobilne telefone, računalnike in ostalo opremo. Posamezniki tvegajo zaporno kazen, če posredujejo informacije o protestih (Amnesty International 2008a).

Kitajska oblast ima močan nadzor nad širjenjem informacij in mediji ostajajo pod nadzorom Komunistične partije. O nekaterih družbenih in političnih vprašanjih se pogovarjajo bolj odprto, vendar samo, če vlada rešitev teh vprašanj prepozna kot ključna za legitimnost partije (Caple 2004, 248).

Od uvedbe interneta na Kitajskem leta 1994 vlada kontrolira vsebino in cenzurira informacije. Nadzirajo internetni prostor in uporabo besed in besednih zvez, kot so demokracija, človekove pravice in svoboda. Veliko internetnih strani nevladnih organizacij in političnih skupin ostaja na Kitajskem prepovedanih. Na stotine internetnih strani na Kitajskem je blokiranih ali prepovedanih. Blokiranih je tudi mnogo internetnih strani predvsem nevladnih organizacij, ki delujejo v podporo Tibetu. Blokirane so tudi strani mednarodnih neodvisnih poročevalcev kot je BBC in CNN. Iskalni rezultati so prefiltrirani, mnogo strani je cenzuriranih, predvsem tiste, ki uporabljajo besedne zveze svoboda, človekove pravice, Tibet in Amnesty International. Internetni uporabniki so pogosto zaprti po nepravičnem sojenju na podlagi nejasnih obtožb (Amnesty International 2009č; China`s Attempts to wipe out the language and culture of Tibet 2009).

4.13 NAPREDEK TIBETA POD KITAJSKO VLADAVINO IN IZKORIŠČANJE NARAVNIH VIROV

Kitajska trdi, da je bil Tibet pred osvoboditvijo fevdalna teokracija s suženjstvom in podložništvom ter da je ekonomski sistem napredoval zaradi načrtovane modernizacije. Tibetanski izgnanci trdijo, da je Kitajska okupacija oblika kolonializma. Vse od vojaške priključitve Tibeta h Kitajski pred petdesetimi leti vlada med Tibetanci in kitajsko vlado napetost. Od začetka 90. let kitajske oblasti skrbijo za hiter razvoj v Tibetu. Razvoj zajema infrastrukturne projekte, izkoriščanje naravnih virov in urbanizacijo. Kritiki trdijo, da je takšen razvoj nevzdržen in da ne bo zmanjšal revščine in neenakosti (The official website of Central Tibetan Administration 2009i).

Marca 2009 je Kitajska izdala Belo knjigo, v kateri so predstavili petdesetletno izvajanje demokratičnih reform v Tibetu. Zagotavljajo, da Tibet doživlja razvoj s hitrim gospodarskim in družbenim napredkom, kulturni uspeh, izboljšane življenjske pogoje, narodno enotnost in dobro vladanje. Kitajci pa obtožujejo zahodne protikitajske sile, da podpirajo separatistične sile, ki hočejo ločiti Kitajsko (Amnesty International 2009b; Caple 2004, 239, 241). Dalajlama pravi, da "ima infrastrukturni razvoj cest, letališč in železnic, ki naj bi prinesel večji napredek Tibeta, le politični cilj pokitajčevanja Tibeta in uničenje okolja in načina življenja Tibetancev" (The official website of Central Tibetan Administration 2009i).

Kitajska oblast ima ideološke, strateške in ekonomske interese v Tibetu. Kljub temu, da Tibetanci predstavljajo le 0,5% celotne kitajske populacije, tibetansko ozemlje predstavlja četrtno kitajskega ozemlja. Kitajska strateška pozicija v regiji je podkrepljena še z možnostjo militarizacije območij, kot je Tibet ali Xinjiang, vključno z namestitvijo nuklearnega orožja (Caple 2004, 253). Tibet je strateško pomemben za kitajsko nacionalno varnost, ker meji z Indijo in Nepalom, kar vodi do militarizacije in gradnje nuklearne baze (Caple 2004, 239).

4.14 KRŠENJE DRUGIH PRAVIC

Kitajska je vsilila niz pravil, ki omejujejo svobodno gibanje Tibetancev znotraj njihove dežele in s tem krši 13. člen SDČP. Prebivalci se morajo registrirati in le tam lahko prebivajo in kupujejo hrano; tudi če le za kratek čas zapustijo mesto, morajo imeti za to uradno dovoljenje (The official website of Central Tibetan Administration 2009č).

V zdravstvu obstajajo velike razlike med urbanim in ruralnim okoljem, poleg tega je bogatejšim ponujena boljša oskrba kot revnejšim. Večina zdravnikov je nekvalificiranih, takih ki so na Kitajskem slabo šolani ali sploh niso opravili izpitov. Poročajo tudi o tem, da Tibetance uporabljajo za poskuse in učenje (The official website of Central Tibetan Administration 2009h).

5 PRIPOROČILA KITAJSKI VLADI IN OSTALIM DRŽAVAM

5.1 PRIPOROČILA KITAJSKI VLADI

Različna priporočila so Kitajski podale nevladne organizacije kot so Amnesty International, Mednarodna kampanja za Tibet in Tibetanski center za človekove pravice in demokracijo. Kitajska naj bi predvsem vodila iskrena pogajanja z dalajlamo in njegovimi predstavniki in to naj bi pripeljalo do konstruktivnih pogovorov o Memorandumu o pristni avtonomiji Tibetancev. Poleg tega priporočajo Kitajski sodelovanje z ostalimi državami in mednarodnimi organizacijami pri izboljšanju stanja človekovih pravic.

Spodbuja se večstransko reševanje tibetanskega problema, ustanovitev kontaktne skupine za Tibet in ostalih sredstev za povečanje kontaktov, izmenjavo pogledov in usklajevanje tibetanske problematike (International Campaign for Tibet 2009a). Da bi zagotovili polno in učinkovito izvajanje mednarodnih listin o človekovih pravicah, priporočajo Kitajski sodelovanje z ZN (Amnesty International 1996, 117) ter spoštovanje načel MPESKP, še posebej pravice do samoodločbe tibetanskega naroda (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2004b). Kitajsko pozivajo k izobraževanju o človekovih pravicah za vladne uradnike, sodnike, javne tožilce, odvetnike, policijske in zaporniške uradnike ter učitelje (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2000).

Za dolgoročno preprečevanje mučenja AI poziva k pregledu zakonodaje in predlaga prepoved vseh zakonov, ki vsebujejo mučenje, kruto in nehumano ravnanje ali kaznovanje. Poskrbeti, da so pravila o discipliniranju in kaznovanju zapornikov v skladu z mednarodnimi standardi o ravnanju z zaporniki. Vpeljati delitev oblasti med odgovornimi za pripor in zasliševalci ter vpeljati postopke, ki zapornikom omogočajo varnost med zaslišanjem in priporom. Vpeljati osnovna zakonita varovala za pravice vseh zapornikov in pripornikov v skladu z mednarodnimi standardi. Uvesti postopke, ki bi pripornikom omogočili dostop do sodne oblasti. Prepovedati uporabo izjav pridobljenih s pomočjo mučenja kot

dokazov. Uvesti učinkovite postopke na podlagi katerih se lahko zaporniki in njegovi sorodniki pritožijo nad ravnanjem brez strahu pred maščevanjem (Amnesty International 1996, 112-113).

Prenehati s pokitajčevanjem Tibetancev skoz ekonomske, družbene in kulturne politike. Vključiti Tibetance v proces razvoja in zagotoviti, da se njihove potrebe upoštevajo pri izkoriščanju naravnih virov ter spodbujati majhne lokalne projekte, ki izpolnjujejo osnovne potrebe kmetov in nomadov v zahodni regiji. Kitajska mora vključiti Tibetance v vse razvojne projekte, ki potekajo v Tibetu in zagotoviti participacijo Tibetancev na vseh nivojih razvojnih projektov in nuditi politično in finančno podporo programom, ki spodbujajo izobraževanje, zaščito okolja in trajnostni razvoj. Kitajska pa mora tudi poskrbeti da bodo imeli Tibetanci vpliv na družbene in okoljske študije ter da se spoštuje vrednote Tibetancev pri izvajanju projektov (International Campaign for Tibet 2009a; Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2004b). Tibetanci so podvrženi diskriminatornemu neuradnemu obdavčevanju, zato morajo predvsem v ruralnem Tibetu pričeti izvajati bolj jasne obdavčevalne politike in onemogočiti, da lokalne vlade zlorabljajo svojo moč (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2000).

Uvesti temeljite, takojšnje in neodvisne preiskave nezakonitih usmrtitev in pritožbe o mučenju. Preiskavo naj vodijo pristojni organi in izvedenci, ki niso bili vključeni v proces aretacije, priprta ali zaslišanja, rezultati raziskave naj bodo javni in osumljenci pripeljani pred sodnika. Vsi osumljeni nasilnih dejanj morajo biti obtoženi za kazenski prestopok na neodvisnem sodišču. Obtoženi mučenja in kršitev človekovih pravic morajo biti suspendirani iz položaja oblasti in ostalih funkcij, kjer bi lahko še naprej kršili človekove pravice. Žrtvam ali njenim sorodnikom mora biti ponujena odškodnina (Amnesty International 1996, 112; Amnesty International 2009b).

Izvajanje neodvisnih preiskav obtožb o mučenju pripornikov in poskrbeti, da bodo krivi odgovarjali za ta dejanja (Amnesty International 2009b). Vključiti v zakonodajo definicijo mučenja, kot je to opredeljeno v Konvenciji proti mučenju in zagotoviti hitro, učinkovito in neodvisno preiskavo vseh domnevnih mučenj

(Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2004b). Pridobiti informacije o vseh ubitih, poškodovanih ali pogrešanih, kot tudi o vseh priprtih in zaprtih, o tem kje so in kakšne so obtožbe zoper njih. Pri ohranjanju reda in zaščiti posameznikov in lastnine, naj se sila uporabi le v nujnih primerih in sorazmerno (Amnesty International 2009b). Prepovedati uporabo lisic in verig in omejiti uporabo sredstev prisile in zaprtja v samici ter prenehati z uporabo električnih pendrekov med zaslišanji in v času pripora, »ker z njimi brutalno napadajo in ponižujejo zapornike« (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2000). Zagotoviti, da uradniki v kazenskih ustanovah in priporih preprečijo trpinčenje s strani drugih zapornikov. Priskrbeti vsem priprtim in zaprtim dostop do družinskih članov in do medicinske oskrbe, odvetnika po njihovi lastni izbiri, uradnih dokumentov v tibetanskem jeziku in da z njimi ravnajo v skladu z določili Konvencije proti mučenju, katere podpisnica je tudi Kitajska (International Campaign for Tibet 2009a).

Opustiti vse oblike upravnega pridržanja v skladu z mednarodnimi standardi (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2004b). Al poziva k takojšnji izpustitvi vseh zapornikov vesti, predvsem tistih zaprtih zaradi nenasilnega izvajanja njihovih temeljnih človekovih pravic kot so svoboda izražanja in združevanja (Amnesty International 2009b) in zaradi udeležbe v miroljubnih protestih (International Campaign for Tibet 2009a). Zagotoviti, da se vse pridržane brez obtožbe v zvezi z njihovim domnevnimi političnimi ali verskimi dejavnostmi obtoži za neko razumno kaznivo dejanje v skladu z mednarodnimi standardi in da temu sledi pravično sojenje v razumnem času ali izpustitev. Zagotoviti takojšen in neodvisen pregled sojenja vseh obtoženih na nepravilnih sojenjih ali izpustitev (Amnesty International 1996, 114).

Za dolgoročno preprečevanje samovoljnih priporov in zaporov je potrebno poskrbeti, da odredbe in ukrepi za pripor ne bodo več v nasprotju z osnovno nacionalno zakonodajo in mednarodnim pravom, poleg tega morajo vsi pripti ali zaprti poznati razlog priprtja oz. zaprtja in biti obveščeni o vseh spremembah, ravno tako njihovi svojci; vsak kateremu je odvzeta prostost mora biti priprt v uradnih prostorih in imeti možnost odkloniti pripor pred neodvisno sodno

oblastjo brez oklevanja; za pripor je določen časovni rok (Amnesty International 1996, 114-115).

Pripornikom mora biti zagotovljen dostop do zagovornikov po lastni izbiri pred sojenjem in imeti morajo dovolj časa za pripravo obrambe in pritožbe na sodbo. Potrebno je zagotoviti, da do sojenj prihaja brez zamud in da so odprta za javnost ter da upoštevajo pravice obrambe do pričanja in navzkrižnega zaslišanja prič v postopku. Pomembna je tudi seznanjenost z načelom o domnevni nedolžnosti in da obtoženi niso prisiljeni pričati v svojo škodo ali prisiljeni priznati krivdo (Amnesty International 1996, 115).

AI poziva h končanju nadlegovanja in zastraševanja zagovornikov človekovih pravic s strani policije in drugih uradnikov ter izpustitvi vseh zaprtih ali priprtih zagovornikov. Dovoliti vsem zagovornikom človekovih pravic in članom neodvisnih skupin za človekove pravice, da svobodno opazujejo stanje in jim dovoliti imeti stike z mednarodnimi organizacijami brez ovir in z zaščito s strani zakona (Amnesty International 1996, 116).

Premisliti o začasnem odlogu vseh usmrtitev tibetanskih političnih zapornikov (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2004b). AI predlaga, da prenehajo z usmrtitvami ter ukinejo ali znižajo vse smrtne kazni, tudi tiste z odlogom dveh let. Prenehali naj bi uporabljati verige pri zapornikih obsojenih na smrt, z razkazovanjem na smrt obsojenih zapornikov na javnih shodih in uporabo organov usmrčenih zapornikov za transplantacijo (Amnesty International 1996, 115-116).

AI ne zavzema nobenega stališča glede uradne politike nadzora rojstev, vendar pri izvajanju le-te prihaja do kršitev človekovih pravic. Vlado pozivajo k jasni prepovedi uporabe prisilnih metod med izvajanjem politike nadzora rojstev, ki se izražajo kot kršitve človekovih pravic. Naj sodijo uradnikom, ki so naročili, izvajali ali privolili v takšne kršitve (Amnesty International 1996, 116).

Prenehanje z izvajanjem kampanje o »domovinskem izobraževanju« in »udari močno«, ki vzbuja zamero med Tibetanci in spodkopava pravice določene v kitajski ustavi (International Campaign for Tibet 2009a). Zahtevajo prenehanje z

izvajanjem kampanje "domovinskega izobraževanja" v osnovnih in srednjih šolah, zahtevajo svobodo pri študiju, razmišljanju in učenju brez grožnje uporabe sile (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2003a).

Opustiti prisilno izobraževanje o ideologijah v samostanih in ponovno oceniti uporabo kampanje domovinskega izobraževanja v verskih institucijah ter prenehati z aretacijami in obsodbami verskih oseb. Zagotoviti svobodo gibanja Tibetancev, ki želijo zapustiti ali vstopiti v Tibet (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2004b).

Mediji bi morali prikazati resnično stanje v Tibetu pod kitajsko vladavino. Omogočiti neomejen dostop tujim medijem v Tibetu in regijah zunaj TAR (International Campaign for Tibet 2009a). Pregledati domač zakonodajni sistem in ga uskladiti z mednarodnimi standardi o svobodnem izražanju mnenja. Prenehati z omejevanjem pravice do informiranja in dovoliti prost in neomejen dostop do radia, televizije, interneta in drugih oblik informacij. Zagotoviti svobodno izražanje mnenja in pravico do samoodločbe Tibetancev, brez bojazni pred aretacijo in pregonom (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2004b).

Kitajska vlada bi morala zagotoviti brezplačno osnovno devetletno šolanje za vse tibetanske otroke in poskrbeti za zadostno število šol v odročnih področjih Tibeta, zagotoviti izobraževanje v materinem jeziku in dovoliti Tibetancem spoznati njihovo lastno kulturo. Tibetanci bi morali podrobno pregledati zgodovinsko literaturo in izločiti kakršnokoli pristransko predstavljanje tibetanske kulture (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2004b). Kitajsko vlado pozivajo k spoštovanju pravice Tibetancev do nadzora vsebine učnega načrta in s tem 29. člena Konvencije o otrokovih pravicah. V Tibet prihaja vedno več kitajskih učiteljev in tako je tibetanskih učiteljev vedno manj (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2003a).

5.2 PRIPOROČILA OSTALIM DRŽAVAM

Priporočila nevladnih organizacij pa so namenjena tudi drugim državam, ki imajo stike z LRK. Predvsem so to priporočila in spodbude ter vprašanja, ki naj jih postavijo v ospredje pri pogovorih s kitajsko vlado, poleg tega pa naj bi države poenotila stališča glede tibetanskega vprašanja.

Države naj postavijo vprašanje o človekovih pravicah kot nujen predpogoj pri bilateralnih ali multilateralnih pogovorih s kitajsko vlado in izvajajo pritisk na Kitajsko, da bo upoštevala določila o upoštevanju človekovih pravic ter zahtevati od Kitajske, da opusti izvajanje smrtne kazni (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2004b). Poleg tega AI poziva države članice ZN, naj pozivajo oblasti LRK, da povabijo posebne svetovalce ZN za mučenje, nezakonite in samovoljne usmrtitve ter Delovne skupine ZN ter druge neodvisne preiskovalce, da si ogledajo razmere v Tibetu (Amnesty International 1996, 117-118). Pozivajo k obisku posebnega poročevalca o rasizmu, rasni diskriminaciji in ksenofobiji, da obiše Tibet in preuči učinke kitajskih politik na izobraževanje, zaposlovanje, javno zastopanje in zdravje (Tibetan Center for Human Rights and Democracy 2000).

Ostale države morajo zagotoviti redno in učinkovito nadziranje stanja človekovih pravic. Kitajska oblast mora zagotoviti nadzor nad stanjem človekovih pravic neodvisnih domačih in mednarodnih organizacij. Poleg tega morajo spodbujati kitajsko oblast k podpisu mednarodnih dokumentov in njihovi ratifikaciji in zagotoviti, da ubežnikov ne vrnejo na silo nazaj na Kitajsko, če obstaja možnost kršenja njihovih človekovih pravic (Amnesty International 1996, 117, 118). Združene države Amerike naj bi ustanovile mesto posebnega koordinatorja za tibetansko problematiko, druge vlade in države članice Evropske unije (EU) pa naj bi se zavzemale za promocijo in koordinacijo tibetanskih politik in programov (International Campaign for Tibet 2009a).

Državam članicam EU pa se priporoča uskladitev stališč in sprejetje jasne politike glede Tibeta. Države naj sprejmejo skupno stališče glede obiskov dalajlame, ki ga bodo podpirale vse države članice EU, ne glede na vmešavanje

oz. grožnje kitajske vlade. Države naj bi tudi aktivno spodbujale pogajanja med Kitajsko in Tibetom ter izkoristile vse možne oblike pritiska na kitajsko vlado glede tibetanskega vprašanja (Eleventh EU-China Summit: A Revived EU Policy on Tibet 2009).

6 ZAHTEVE TIBETANSKE VLADE V IZGNANSTVU

Tibetanska vlada v izgnanstvu¹³ v Dharamsali v Indiji trdi, da je zakonita vlada Tibetancev. Trdijo, da niso nikoli predali suverenosti neki tuji oblasti in da je Kitajska okupator in kolonizator. Zahteve tibetanske vlade v izgnanstvu vključujejo celoten etnografski Tibet in območja, kjer prevladujejo tudi druge nacionalnosti. Tibetanska avtonomna Regija (TAR) obsega manj kot polovico zgodovinskega Tibeta, ki ga je ustvarila Kitajska leta 1965 iz upravnih razlogov. Pomembno se je zavedati, da kitajski uradniki z uporabo termina Tibet mislijo na TAR. Tibetanci pa pod pojmom Tibet razumejo območje, ki ga je Tibet obsegal pred invazijo 1949-50, torej na skupek vseh treh provinc (The official website of Central Tibetan Administration 2009j). Termin Tibet, kot ga razumejo Tibetanci, zajema današnja kitajska upravna območja: Tibetansko avtonomno regijo, provinco Qinghai, dve Tibetanski avtonomni prefekturi in Tibetansko avtonomno okrožje v provinci Sečuan, eno Tibetansko avtonomno prefekturo in Tibetansko avtonomno okrožje v provinci Gansu in Tibetansko avtonomno prefekturo v provinci Yunnan (The Official Website of the Central Tibetan Administration 2009).

Konflikt, ki izvira iz kitajske kontrole nad Tibetom, se je še poslabšal s samovoljnim izvajanjem ideologije in politike Komunistične partije. Nesoglasja med tradicionalnim Tibetom in komunistično Kitajsko na vseh področjih življenja so še okrepili kolektivno integriteto, kot tudi nacionalizem med Tibetanci, ki želijo ohraniti kulturno integriteto in si prizadevajo za resnično samovlado. Večina Tibetancev želi doseči rešitev, ki bo končala kitajsko prevlado nad tibetansko politiko, kulturo in ekonomijo (Caple 2004, 240). Dalajlama želi trajno rešitev znotraj LRK, ne želi odcepitve, kar so potrdili tudi neodvisni politični voditelji in poznavalci mednarodne skupnosti (Gyari 2010, 2).

¹³ Vlado v izgnanstvu je ustanovil štirinajsti dalajlama po begu v izgnanstvo leta 1959. Sledilo mu je 80.000 Tibetancev.

Tibetanska vlada v izgnanstvu se zavzema za nacionalno regionalno avtonomijo in samoupravo, katere cilj je ohranjanje identitete, kulture, jezika in nacionalnosti manjšine in zagotoviti, da bodo sami imeli nadzor nad notranjimi zadevami. Pogosto je prezrto dejstvo o velikem naseljevanju Han Kitajcev na območje Tibeta. Kot posledica bo prišlo do asimilacije in ne do integracije Tibetancev in posledično do izginitja značilne kulture in identitete Tibetancev. Naval priseljevanja Han Kitajcev kot tudi drugih bo pripeljalo do spremembe pogojev, potrebnih pri izvajanju regionalne avtonomije. Kitajska ustava določa, da mora manjšina živeti na določenem teritoriju v strnjenih skupnostih, ker pa prihaja do velikega naseljevanja drugih narodnosti, Tibet ne bo več upravičen do izvajanja avtonomije, ker ne bo izpolnjeval pogojev (Memorandum on Genuine Autonomy for the Tibetan People 2008). Poleg tega prihaja do izrivanja tibetanske populacije in ogrožanja tibetanskega okolja (Gyari 2010, 4).

Oblika in stopnja predlagane avtonomije Tibeta je skladna z določili kitajske ustave. Zahteve izražene v Memorandumu o pristni avtonomiji Tibeta ne zanikajo vlade Nacionalnega ljudskega kongresa in ostalih organov LRK. Zahteve so postavljene na osnovi spoštovanja razlik med centralno vlado, njenimi organi in avtonomno vlado Tibeta (Gyari 2010, 2-3).

Želja Tibetancev po združitvi v eno avtonomno regijo predstavlja eno izmed načel v kitajski ustavi. Združitev v eno regijo bi pomenila boljši razvoj in zaščito njihovih kulturnih in duhovnih vrednot. Zgodovinska dediščina, duhovna in kulturna identiteta, jezik in naklonjenost okolju povezuje Tibetance kot narod. Znotraj LRK so priznani kot ena manjšina in ne kot več manjšin. Več kot polovica tibetanske populacije živi pod različnimi deželnimi vladami, kjer nimajo pomembne vloge. In ravno zato, ker so podvrženi različnim zakonom in predpisom, ne morejo ohranjati svoje značilne kulturne identitete in izvajati pristne avtonomije (Gyari 2010, 5-6).

Osnovno načelo je zaščita in ohranitev manjšinske nacionalne identitete, jezika, navad, tradicije in kulture v večnacionalni državi, ki bi temeljilo na enakopravnosti in sodelovanju. Poleg tega Tibetanci zahtevajo versko svobodo,

kar je popolnoma skladno z načeli verske svobode v kitajski ustavi (Gyari 2010, 2-6).

Tibet naj bi bil v prihodnosti miroljubna in demilitarizirana država. Imel bi demokratični sistem z vlado, ki bi imela za cilj ohranjanje čistega, zdravega in lepega okolja. Na področju mednarodne politike bo ostal nevtralen in ne bo prevzemal politike ali ideologije kateregakoli drugega naroda. Odnosi z ostalimi narodi naj bi bili prijateljski in bi temeljili na enakopravnosti (International Campaign for Tibet 2010b).

Dalajlama je večkrat izjavil, da v primeru avtonomije Tibeta, nima namena ponovno vzpostaviti starega političnega, družbenega in ekonomskega sistema, ki je vladal v Tibetu pred letom 1959. Poleg tega tudi nima namena prevzeti kakršnekoli politične funkcije (Gyari 2010, 5-6).

6.1 PRISTOP SREDNJE POTI

Na podlagi pristopa srednje poti so Tibetanci predstavili Memorandum o pristni avtonomiji Tibetancev. Memorandum predstavlja njihov odnos do avtonomnosti in prikaže, kako bi uresničili osnovne potrebe po avtonomiji in samovladi. Memorandum je bil predstavljen z namenom rešiti probleme v Tibetu. Vendar je kitajska stran popolnoma zavrnila njihov predlog, ker naj bi šlo za neodvisnost pod krinko (His Holiness the 14th Dalai Lama of Tibet 2008).

Boj Tibetancev temelji na resnici in nenasilju. Prepričani so, da bo resnica prej ali slej prišla na plan. Pristop srednje poti pomeni ugodnosti za obe strani tako kratkoročno kot dolgoročno (The official website of Central Tibetan Administration 2010l). »Zahteva po avtonomiji tibetanske vlade je ugodna tako za Tibetance kot za kitajsko vlado. Dogovor bi izpolnjeval kitajske zahteve po ozemeljski celovitosti in ohranjal suverenost Kitajske nad Tibetom in obenem zagotavljal Tibetancem njihovo kulturno in versko svobodo« (Norzin 2009). Tibetanci ne želijo odcepitve ali neodvisnosti. Želijo rešitev, ki bi bila v skladu z

načeli avtonomije v kitajski ustavi. Zaščita in razvoj edinstvene tibetanske identitete je tako v interesu človečnosti nasploh kot tudi Kitajcev in Tibetancev (Memorandum on Genuine Autonomy for the Tibetan People 2008).

Namen pristopa srednje poti, za katerega se zavzema dalajlama, je mirna rešitev tibetanskega problema in vzpostavitev stabilnosti in soobstoja med Tibetanci in Kitajci, ki bi temeljilo na enakopravnosti in vzajemnem sodelovanju (Gyari 2010, 10).

Pristop srednje poti išče rešitve tibetanskega vprašanja znotraj okvira LRK in v skladu z načeli njene ustave. Ustava zagotavlja regionalno samovlado nacionalnim manjšinam. Memorandum o pristni avtonomiji Tibetancev temelji na določenih kitajske ustave in Zakona o regionalni nacionalni avtonomiji (The official website of Central Tibetan Administration 2009a). Pristop srednje poti pomeni, da bi bili vsi Tibetanci združeni pod eno upravo pod okriljem Nacionalne regionalne avtonomije, imeli bi samovlado in popolno odločanje, razen v zadevah nacionalne obrambe in zunanjih zadev. Tibetanci imajo pravico odločati o svoji prihodnosti v Tibetu in njihova legitimna pravica je, da se borijo za svoje pravice in svoboščine (The official website of Central Tibetan Administration 2008). Pomembnejša mesta naj bi zasedali Tibetanci in ne Kitajci. Predvsem zato, ker poznajo geografski položaj, tibetansko miselnost, kulturo in navade (The official website of Central Tibetan Administration 2009b).

Izvajanje pristne avtonomije bi pomenila tudi ustanovitev regionalne vlade in vladnih teles po meri Tibetancev. Ljudski kongres avtonomne regije bi imel zakonodajno moč znotraj, organi avtonomne vlade bi imeli avtonomno moč izvajanja in sprejemanja odločitev. Avtonomija bi zajemala tudi predstavljanje in sodelovanje pri sprejemanju odločitev v centralni vladi. Centralna vlada in regionalna vlada morata imeti skupne interese pri sodelovanju in skupnem odločanju (Memorandum on Genuine Autonomy for the Tibetan People 2008).

Tibetanski voditelji se zavedajo, da je za Tibet ugodno, da ostane znotraj LRK, predvsem zaradi modernizacije in ekonomskega razvoja (His Holiness the 14th Dalai Lama of Tibet 2008). Ekonomski napredek Tibeta je zaželen, saj Tibet

predstavlja eno izmed gospodarsko najslabše razvitih območij znotraj LRK. Pomemben cilj avtonomnosti je tudi ta, da Tibetanci postanejo ekonomsko samostojni (Memorandum on Genuine Autonomy for the Tibetan People 2008).

7 ZAKLJUČEK

Problem Tibeta je zelo kompleksen, zato je neločljivo povezan z več vprašanji, kot so politika, narava družbe, zakonodaja, človekove pravice, vera, kultura, identiteta ljudi, gospodarstvo in stanje okolja.

Tibetanci so zbrali široko splošno podporo zunaj Kitajske in tako je vprašanje Tibeta doseglo večjo mednarodno pozornost kot drugi spori znotraj Kitajske. Tudi sam proces globalizacije je prispeval k večji prepoznavnosti tibetanskega vprašanja, tako je dalajlama postal mednarodni igralec. V zadnjih nekaj desetletjih se je povečalo tudi globalno zanimanje za tibetansko kulturo in vero, ker se ljudje zavedajo doprinosa k vrednotam miru in sočutja. Zaradi večjega poznavanja tibetanske problematike so tibetansko vprašanje mnoge vlade vključile v agendo pri pogovorih s kitajsko vlado.

Če mednarodna skupnost in Kitajska priznavata, da Tibet predstavlja problem ali ne, tibetansko vprašanje ostaja. Tibetanci v Tibetu še naprej živijo v strahu in osnovne pravice do izražanja, zaščite njihove kulture, jezika in vere, ostajajo kršene. Kitajska stremi k temu, da bi postala velesila, vendar tega ne more doseči preko vojaške in ekonomske moči. Kitajska že ima pomembno vlogo na mednarodnem področju, izpolniti mora le še obljube o harmonični družbi in miru, vendar pa tega ni mogoče doseči le z gospodarskim napredkom. Spremeniti mora tudi zakonodajo, povečati transparentnost in omogočiti razne pravice kot so pravica do informiranja in svobodnega izražanja. Kitajska je s svojo politično in ekonomsko močjo odvrčala druge države, da bi se vpletale v spor, zato so le-te raje le pozivale k dialogu in izboljšanju človekovih pravic. Prej ali slej bo Kitajska spoznala, da je njihova politika ni realna in je kot taka neproduktivna. Uporaba nasilja v obliki strahu in represije ne bo rešila problemov, vodilo bo le še do večjega nezaupanja.

Kitajska nadoblast nad Tibetom je prinesla poleg negativnih, kot so hude kršitve človekovih pravic, tudi pozitivne spremembe. Očitno je, da so Tibetanci pod kitajsko oblastjo tudi napredovali in dosegli spremembe na družbenem,

izobraževalnem, zdravstvenem in ekonomskem področju. Vendar kljub temu ostaja standard Tibetancev najnižji v LRK. Kljub razvoju in ekonomskemu napredku je tibetanska kultura na robu preživetja. Do resnih kršitev človekovih pravic še naprej prihaja na območju celotnega Tibeta. Večina kitajskih razvojnih planov je še vedno oblikovanih z namenom asimilacije Tibeta v kitajsko družbo in kulturo ter preseči število Tibetancev z naseljevanjem Han Kitajcev. Tako je zaradi namernih uničujočih politik Kitajske ogrožena edinstvena kultura in identiteta Tibetancev.

Tibetanci se poslužujejo diplomacije, odporov, neposlušnosti ter nenasilnih in nasilnih protestov. In ravno protesti v Tibetu nakazujejo, da se vprašanja o Tibetu ne sme več zanemarjati. Večina Tibetancev se še vedno sooča z neomejenim trpljenjem ter situacijami z nezadovoljivim verskim, političnim, ekonomskim, jezikovnim, kulturnim in družbenim položajem.

Kljub več kot petdesetletni kitajski okupaciji Tibeta Tibetanci niso izgubili upanja. Predlagane miroljubne rešitve štirinajstega dalajlame, ki so požele mednarodno odobravanje, še niso pripeljale do uspešnega reševanja konflikta. Sedanja kitajska politika je kombinacija demografske in ekonomske manipulacije in diskriminacije, katere cilj je zatreti problem Tibeta s spreminjanjem samega značaja in identitete Tibeta in njegovih ljudi.

Uradni kitajski mediji še naprej označujejo dalajlamo kot separatista, ki želi ponovno pridobiti neodvisnost Tibeta, pri tem se naslanjajo na Mirovni plan v petih točkah in na Strasbourški predlog. Namenoma ignorirajo prizadevnost dalajlame in njegovo pojasnjevanje pristopa srednje poti. Večina Tibetancev se strinja s Pristopom srednje poti in menijo, da je to najboljša pot do rešitve tibetanskega vprašanja, ker predstavlja obojestransko ugodno rešitev. Vendar ima Kitajska problem tudi pri vzpostavljanju legitimnosti v Tibetu. Dalajlama meni, da bi z obojestransko sprejeto rešitvijo pripomogli tudi k večji stopnji legitimnosti.

Z vidika geopolitike bo rešitev tibetanskega vprašanja pozitivno vplivala na odnose med Indijo in Kitajsko. Tudi z okoljskega vidika je Tibet pomemben, saj

tu izvirajo največje azijske reke, zato bi v primeru onesnaženja to imelo globalne posledice.

8 LITERATURA

1. Adams, Vincanne. 1998. Suffering the Winds of Lhasa: Politicized Bodies, Human Rights, Cultural Difference and Humanism in Tibet. *Medical Anthropology Quarterly, New Series* 12(1): 74-102. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/649478> (13. november 2009).
2. Amnesty International. 1996. *China: no one is save: (political repression and abuse of power in the 1990s)*. London: Amnesty International Publications.
3. --- 2008a. *Access Denied*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA17/085/2008/en/815a7bd6-3d33-11dd-a518-c52d73496467/asa170852008eng.html> (11. november 2009).
4. --- 2009b. *A year of escalating human rights violations*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA17/011/2009/en/82100598-017f-4023-8acb-204cc0281def/asa170112009en.html> (13. oktober 2009).
5. --- 2009c. *Human rights defenders at risk*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA17/045/2004/en/5e390b03-d58b-11dd-bb24-1fb85fe8fa05/asa170452004en.html> (11. november 2009).
6. --- 2009č *Legacy of the Beijing Olympics*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA17/043/2007/en/1554e738-d36b-11dd-3292f46302a8cc6/asa170432007en.html> (11. november 2009).
7. Armstrong, Karen. 2006. *Velika družinska enciklopedija zgodovine: dogodki, imena in datumi, ki so oblikovali svet*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

8. Arpi, Claude. 1999. *The fate od Tibet: when big insects eat small insects*. New Delhi: Har-Anand.
9. Bstan-dzin-rgya-mtsho. 1995. *Svoboda v izgnanstvu: avtobiografija Njegove svetosti tibetanskega Dalaj lame*. Ljubljana: Iskanja.
10. Caple, Jane. 2004. Tibet: Still Searching for Solutions. V *Searching for peace in Asia Pacific: an overview of conflict prevention and peacebuilding activities*, ur. Annelies Heijmans, Nicola Simmonds in Hans van de Veen, 239-254. London: Boulder.
11. *China`s Attempts to wipe out the language and culture of Tibet*. 2009. Dostopno prek: <http://www.tibet.net/en/pdf/diirpub/politics/2009white/1.pdf> (13. november 2009).
12. Cvetko, Igor, Ralf Čeplak Mencin, Aleš Črnič, Gregor Erjavec, Aleksander Saša Ostan, Brane Struga, Ivo Svetina, Mojca Šavnik in Andrej Ule. 2001. *Srečevanja s Tibetom*. Tržič: Učila International.
13. *Dežele in ljudje. Indokitajski polotok, srednja in vzhodna Azija*. 1994. Ljubljana: Mladinska knjiga.
14. Drinan, Robert F. in Teresa T. Kuo. 1992. The 1991 Battle for Human Rights in China. *Human Rights Quarterly* 14(1): 21-42. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/762550> (13. november 2009).
15. *Eleventh EU-China Summit: A Revived EU Policy on Tibet*. 2009. Dostopno prek: [http://www.savetibet.org/files/documents/EU_China_Summit - A Revived EU Policy on Tibet.pdf](http://www.savetibet.org/files/documents/EU_China_Summit_-_A_Revived_EU_Policy_on_Tibet.pdf) (11. avgust 2010).
16. Goldstein, Melvyn C. in Cynthia M. Beall. 1991. China`s Birth Control Policy in the Tibet Autonomous Region: Myths and Realities. *Asian Survey* 31(3): 285-303. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/2645246> (13. november 2009).
17. Gyari, Lodi Gyaltsen. 2010. *The Way Forward on Tibet: The Status of Discussions Between His Holiness the Dalai Lama and the Government*

- of the People's Republic of China.* Dostopno prek: http://www.savetibet.org/files/documents/lgg_csis_05_march_2010.pdf (6. maj 2010).
18. Heijmans, Annelies, Nicola Simmonds in Hans van de Veen, ur. 2004. *Searching for peace in Asia Pacific: an overview of conflict prevention and peacebuilding activities.* London: Boulder.
 19. His Holiness the 14th Dalai Lama of Tibet. 2008. *Address by His Holiness Dalai Lama to the European Parliament.* Dostopno prek: <http://www.dalailama.com/news/post/233-address-by-hh-the-dalai-lama-to-the-european-parliament> (9. avgust 2010).
 20. --- 2010a. *A Brief Biography.* Dostopno prek: <http://www.dalailama.com/biography/a-brief-biography> (14. april 2010).
 21. --- 2010b. *From Birth to Exile.* Dostopno prek: <http://www.dalailama.com/biography/from-birth-to-exile> (14. april 2010).
 22. International Campaign for Tibet. 2008. *Chinese Rule in Tibet.* Dostopno prek: http://www.savetibet.org/files/documents/Chinese_Rule_in_Tibet.pdf (21. april 2010).
 23. --- 2009a. *Recommendations for Policy Makers.* Dostopno prek: <http://www.savetibet.org/policy-center/topics-fact-sheets/ict-recommendations-policy-makers> (26. april 2010).
 24. --- 2010b. *Guidelines for Future Tibet Policy.* Dostopno prek: <http://www.savetibet.org/resource-center/dalai-lama/guidelines-future-tibet-policy> (5. maj 2010).
 25. Karmel, Solomon M. 1995-1996. Ethnic Tension and the Struggle for Order: China`s Policies in Tibet. *Pacific Affairs* 68 (4): 485-508. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/2761273> (13. november 2009).

26. Kormondy, Edward J. 2002. Minority Education in Inner Mongolia and Tibet. *International Review of Education* 48(5): 377-401. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/3445462> (13. november 2009).
27. *Leksikon Cankarjeve založbe*. 1988. Ljubljana: Cankarjeve založba.
28. Lowell, Thomas Jr. 1960. *The silent war in Tibet*. London: Secker & Warburg.
29. *Memorandum on Genuine Autonomy for the Tibetan People*. 2008. Dostopno prek: <http://www.tibet.net/en/index.php?id=109&articletype=press&rmenuid=morepress&tab=2#TabbedPanels1> (27. april 2010).
30. Murgel, Jasna. 2003. *Človek v mednarodnem pravu*. Maribor: Grafiti studio.
31. Natek, Karel in Marjeta Natek. 2006. *Države sveta*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
32. Norzin, Dolma. 2009. Intervju z avtorico. Dharamsala, elektronska pošta 18. december.
33. Rubin, Alfred P. 1968. *The Position of Tibet in International Law*. The China Quarterly 35: 110-154. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/652437> (13. november 2009).
34. Schwartz, Ronald D. 1994. *Circle of protest: political ritual in the Tibetan uprising*. New York: Columbia University Press.
35. *Splošna deklaracija o človekovih pravicah*. 1948. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102> (8. november 2009).
36. Sruk, Vlado. 1988. Prolegomena k človekovim pravicam. V *Varstvo človekovih pravic: razprave, eseji in dokumenti*, ur. Peter Jambrek, Anton Perenič in Marko Uršič, 257-275. Ljubljana: Mladinska knjiga.
37. Sruk, Vlado. 1995. *Leksikon politike*. Maribor: Obzorja.

38. The official website of Central Tibetan Administration. 2008. *An Appeal to the Chinese People from His Holiness the 14th Dalai Lama*. Dostopno prek: <http://www.tibet.net/en/index.php?id=12&articletype=press&rmenuid=morepress&tab=2#TabbedPanels1> (5. maj 2010).
39. --- 2009a. *Address by His Holiness the Dalai Lama to the tibetan-chinese Conference in Geneva*. Dostopno prek: <http://www.tibet.net/en/index.php?id=101&articletype=press&rmenuid=morepress&tab=2#TabbedPanels1> (5. maj 2010).
40. --- 2009b. *Dalai Lama Says Tibetan Issue Will Not End With His Passing Away in Exile*. Dostopno prek: <http://www.savetibet.org/media-center/tibet-news/dalai-lama-says-tibetan-issue-will-not-end-with-his-passing-away-exile> (5. maj 2010).
41. --- 2009c. *Human Rights Situation inside Tibet*. Dostopno prek: <http://www.tibet.net/en/index.php?id=110&articletype=press&rmenuid=morepress&tab=2#TabbedPanels1> (26. april 2010).
42. --- 2009č. *Human rights*. Dostopno prek: <http://www.tibet.com/WhitePaper/white5.html> (13. oktober 2009).
43. --- 2009d. *Militarisation and regional peace*. Dostopno prek: <http://www.tibet.com/WhitePaper/white10.html> (13. oktober 2009).
44. --- 2009e. *Population transfer and control*. Dostopno prek: <http://www.tibet.com/WhitePaper/white8.html> (13. oktober 2009).
45. --- 2009f. *Quest for solution*. Dostopno prek: <http://www.tibet.com/WhitePaper/white11.html> (13. oktober 2009).
46. --- 2009g. *Religion and national identity*. Dostopno prek: <http://www.tibet.com/WhitePaper/white7.html> (13. oktober 2009).
47. --- 2009h. *Socio-economic conditions and colonialism*. Dostopno prek: <http://www.tibet.com/WhitePaper/white6.html> (13. oktober 2009).

48. --- 2009i. *The Statement of His Holiness the Dalai Lama on the Fiftieth Anniversary of the Tibetan National Uprising Day*. Dostopno prek: <http://www.tibet.net/en/index.php?id=123&articletype=press&tab=2&rmenuid=morepress#TabbedPanels1> (26. april 2010).
49. --- 2009j. *Tibet at a glance*. Dostopno prek: <http://www.tibet.com/glance.html> (13. oktober 2009).
50. --- 2010k. *Statement of His Holiness the Dalai Lama on the 51st Anniversary of the Tibetan National Uprising Day*. Dostopno prek: <http://www.tibet.net/en/index.php?id=123&articletype=press&tab=2&rmenuid=morepress#TabbedPanels1> (26. april 2010).
51. --- 2010l. *The Statement of the Kashag on the Fifty-First Anniversary of the Tibetan National Uprising Day*. Dostopno prek: <http://www.tibet.net/en/index.php?id=124&articletype=press&tab=2&rmenuid=morepress#TabbedPanels1> (26. april 2010).
52. Tibetan Center for Human Rights and Democracy. 2000. *Annual Report 2000*. Dostopno prek: http://www.tchrd.org/publications/annual_reports/2000/ (14. april 2010).
53. --- 2003a. *Education in Tibet: A Briefing Paper for the Special Rapporteur*. Dostopno prek: http://www.tchrd.org/publications/topical_reports/education_in_tibet-2003/ (22. april 2010).
54. --- 2004b. *Annual Report 2004*. Dostopno prek: http://www.tchrd.org/publications/annual_reports/2004/#contents (14. april 2010).
55. --- 2004c. *Education in Tibet: A human rights perspective*. Dostopno prek: http://www.tchrd.org/publications/topical_reports/education_in_tibet-2004/education_in_tibet-2004.pdf (23. april 2010).

56. --- 2005č. *Death penalty in China*. Dostopno prek: http://www.tchrd.org/publications/topical_reports/death_penalty/deathsent.pdf (21. april 2010).
57. --- 2005d. *Torture in Tibet*. Dostopno prek: http://www.tchrd.org/publications/topical_reports/torture/torture.pdf (21. april 2010).
58. *Veliki splošni leksikon*. Četrta knjiga, Ka-Ma. 1997-1998a. Ljubljana: DZS.
59. --- Šesta knjiga, P-Rž. 1997-1998b. Ljubljana: DZS.